

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО**

Факультет іноземних мов

Кафедра германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури

ЗАТВЕРДЖУЮ

**Ректор Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

_____доц. Лазаренко Н.І.
« ____ » _____ 2018 року

**ІСТОРІЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ І МЕТОДИКА ЇЇ
НАВЧАННЯ
ПРОГРАМА**

обов'язкової дисципліни

підготовки

бакалавра

галузі знань

01 Освіта/Педагогіка

**спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька),
(Шифр за ОПП ПП. 10)**

галузі знань

01 Освіта/Педагогіка

**спеціальності 014 Середня освіта (Мова і література (німецька, англійська)
(Шифр за ОПП ПП. 11)**

галузь знань 03 Гуманітарні науки

**Спеціальність 035 Філологія. Германські мови і літератури (переклад
включно) (англійська, німецька)**

(Шифр за ОПП ПП. 12)

РОЗГЛЯНУТО І СХВАЛЕНО

**на засіданні Вченої ради
Вінницького державного
педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського**

Протокол № ____ від « ____ » _____ 2018 р.

Вінниця – 2018 рік

УДК 82(091) (073)

Розробник: Мельник Т.М., кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської і слов'янської
філології та зарубіжної літератури

Таратута С.Л., кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської і слов'янської
філології та зарубіжної літератури

Рецензенти: О. М. Червченко, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри слов'янських мов та зарубіжної
та російської мови Уманського державного
педагогічного університету імені Павла Тичини

І.Я.Завальнюк, доктор філологічних наук,
професор кафедри української мови Вінницького
державного педагогічного університету ім.
М.Коцюбинського

Бібліографічний опис

Мельник Т.М. Історія зарубіжної літератури і методика її навчання: програма з навчальної дисципліни для студентів спеціальностей 014 Середня освіта (Мова і література (англійська, німецька), 014 Середня освіта (Мова і література (німецька, англійська), 035 Філологія. Германські мови і літератури (англійська, німецька) ОС – бакалавр / Т.М.Мельник, С.Л.Таратута. – Вінниця, 2018. – 48с.

Програма затверджена на засіданні кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури факультету іноземних мов (протокол № 1 від 27.08. 2018 року) та на засіданні навчально-методичної комісії факультету іноземних мов (протокол № 1 від 28.08. 2018 року)

ВСТУП

Програма вивчення обов'язкової навчальної дисципліни "Історія зарубіжної літератури і методика її навчання" складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра спеціальності 014.Середня освіта та 035 Філологія.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія зарубіжної літератури, починаючи з античності і закінчуючи літературою кінця XX століття.

Міждисциплінарні зв'язки: історія української літератури, історія російської літератури, культурологія, історія культури народів Європи, історія філософії, теорія літератури, методика викладання літератури.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Антична література, Середні віки і Відродження.
2. Література XVII-XVIII ст.
3. Література XIX ст.
4. Література 1 половини XX ст.
5. Література 2 половини XX ст.
6. Методика навчання світової літератури в школі.

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Історія зарубіжної літератури і методика її навчання» є сформувати у студентів систему знань про літературу Європи та США від античності до наших днів і фрагментарне уявлення про літератури інших регіонів світу, основні етапи історії світової літератури.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є:

- ознайомити студентів з класичними творами світової літератури;
- сформувати уявлення про історико-культурний контекст виникнення художніх творів;
- вивчити закономірності виникнення трьох літературних видів і їхніх основних жанрових різновидів;
- набути навички літературознавчого аналізу на різних рівнях;
- виділити коло конфліктів і художніх персонажів, що складають арсенал "вічних" тем і образів;
- сформувати навички роботи з науковою літературою, навчальними посібниками, словниками-довідниками;
- засвоїти основні теоретичні поняття, необхідні для розуміння літератури і культури в цілому.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні:

знати :

- художні тексти, зазначені в програмі;
- імена провідних перекладачів, дослідників, найбільш авторитетних видань,
- серій, навчальних посібників і довідників;
- національну специфіку кожної з досліджуваних літератур;
- специфіку жанрів;
- біографії найвизначніших письменників та їхні естетичні погляди;
- напам'ять визначений обсяг віршів;
- типологію традиційних та інноваційних уроків літератури;
- види планування роботи вчителя літератури;

- теорію виразного читання;
- теорію аналізу літературного твору, його види й шляхи;
- специфіку вивчення творів епічного, ліричного й драматичного літературних родів та різних жанрів;
- специфіку вивчення біографії письменника;
- методику організації позакласної та факультативної роботи із світової літератури;
- різні види контролю, критерії й норми оцінювання знань, умінь та навичок учнів на уроці літератури;
- особливості побудови шкільних підручників і посібників із світової літератури.

вміти :

- розглядати твір в єдності форми і змісту;
- розглядати літературний процес у культурному контексті епохи;
- аналізувати художній твір;
- вести дискусію з проблем курсу;
- вільно користуватися системою знань з методики навчання літератури, оцінювати здобутки вчених-методистів;
- планувати роботу вчителя літератури в середній та старшій ланці, конструювати різні види планів (календарний, тематичний, поурочний);
- доцільно вибирати тип уроку, моделювати його дидактичну й методичну структуру;
- конструювати поурочні плани з вивчення творів різних літературних родів і жанрів, проводити це заняття та аналізувати отримані результати;
- добирати літературний та літературознавчий матеріал уроку відповідно до його мети та психолого-вікових особливостей учнів;
- підбирати методичну літературу, відповідну до виучуваної теми, творчо користуватися нею;
- добирати обладнання уроку та використовувати ТЗН відповідно до теми, мети, змісту уроку та психолого-вікових особливостей учнів;
- володіти технологією основних методів і прийомів навчання літератури та організації різних видів навчальної діяльності учнів;
- конструювати структуру різних типів уроку літератури;
- володіти методами і прийомами розвитку зв'язного усного й писемного мовлення учнів;
- володіти методами і прийомами засвоєння учнями теоретико-літературних понять;
- організовувати опрацювання ними літературно-критичних матеріалів;
- проводити різні види й форми контролю набутих школярами;
- здійснювати міжпредметні зв'язки світової літератури з іншими шкільними предметами та видами мистецтва;
- вести позакласну роботу зі світової літератури, доцільно поєднуючи її з системою уроків, конструювати сценарій позакласного заходу;
- організовувати позакласне читання учнів;
- устатковувати навчальний кабінет літератури, ефективно використовувати його обладнання, наочність та мультимедійні засоби, виготовляти дидактичний роздатковий матеріал;
- вивчати й творчо використовувати набутки досвіду вчителів-новаторів України та Вінниччини тощо.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 240 годин / 8 кредитів ECTS.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Антична література

Античність як колыска європейської цивілізації. Внесок античності в сфери розвитку держави, права, науки, літератури й мистецтва.

Становлення в мистецтві слова основних родових і жанрово-видових форм. Закономірність у їхньому розвитку: у період IX-VII століть до н.е. переважання епосу, у VII-VI століттях — розквіт лірики, у класичну епоху — становлення драми в IV столітті до н.е. — формування прози і т.д. Усна народна творчість як початковий етап розвитку давньогрецької літератури. Особливе значення міфології як однієї з форм колективної духовної діяльності. Еволюція міфологічних уявлень. Створення світу як процес перетворення Хаосу в Космос. Доолімпійська міфологія. Перекази про титанів і боротьбу титанів з олімпійцями. Олімпійський пантеон. Атрибути богів. Боги і люди: герої як нащадки від змішаних шлюбів. Поняття про культурного героя й культурну спрямованість олімпійської міфології.

Героїчний і дидактичний епос

Поеми Гомера "Іліада" і "Одіссея". Троянський цикл як міфологічна основа поем. Історичні відомості про Трою. Час і місце виникнення поем. Опора на народну героїчну пісню. "Гомерівське питання" у класичній філології. Зародження індивідуальної характеристики в поемах Гомера. Боги і люди в гомерівських поемах. Тема людської долі у Гомера. Образи гомерівських богів. Своєрідність рішення теми "війни і миру" у поемах. Віршований розмір поем, що створює ефект монументальності стилю.

Дидактичний епос Гесіода. Поеми Гесіода "Теогонія" і "Роботи і дні". Картина походження світу і богів у "Теогонії". Значення поеми як джерела вивчення міфологічних уявлень. Образ "залізного віку" у "Роботах і днях". Пародійна поема "Війна жаб і мишей".

Грецька література епохи становлення полісної системи

(VII—VI ст. до н.е.).

Виникнення лірики як роду словесної творчості. Основні різновиди давньогрецького мелосу. Давньогрецька елегія і найбільш яскраві її представники: Тіртеї, Солоній, Феогнід і ін. Давньогрецький ямб і його вираження в поезії Архілоха. Сольна поезія Сапфо, Алкея, Анакреонта. Внесок "сольних" поетів у розвиток поетичної строфіки. Хорова поезія і її жанри. Оди Піндара. "Анакреонтична" традиція в наступні епохи.

Класична грецька література

Розвиток полісів і утвердження афінської рабовласницької демократії. Греко-перські війни і їхня роль у посиленні полісного патріотизму. Роль театру в суспільному житті полісу.

Трагедія

Проблема походження трагедії. Роль ритуальних пісень і ігор на честь Діоніса в генезі жанру.

Есхіл як "батько трагедії", поет епохи греко-перських воєн і становлення афінської рабовласницької демократії. Героїчний, монументальний характер драми. Глобальність конфліктів, представлених Есхілом: людина і доля, людина і рід, материнське і батьківське право, єдиновладдя і демократія, злочин і покарання і т.д.

Художні особливості трагедії Есхіла: статичність дії, великі партії хору, монолітність героїв, значна роль епічного елементу. Художня значимість введення Есхілом другого актора. "

"Прометей прикутий" як частина втраченої трилогії. Конфлікт між Прометеєм і Зевсом і його тлумачення. Гіпотези про характер не збережених частин. Образи інших богів у трагедії які контрастують з головним персонажем. Значимість введення в дію епізоду з Іо. Хорові партії й образ Океанід у трагедії. Прометей Есхіла і Прометей Гесіода. Есхіл біля джерел високого, героїчного тлумачення "вічного" образу. "Орестея" як єдиний збережений зразок драматичної трилогії.

Софокл. Внесок драматурга в розвиток драми. Трагедія, "що спустилася на землю". Людина і суспільство як головна проблематика Софокла. Уведення третього актора, скорочення партій хору..

Трагедія "Антигона". Тлумачення конфлікту як протистояння вічного морального закону, схваленого волею божества й характер традиції, указ деспотичного володаря, що йде врозріз з волею народу і традицією. Напруженість діалогів головних антагоністів. Образи Антигони і Креонта. Роль образу Гемона в трагедії. Образ і функція хору.

Трагедія "Едіп-цар". Тема долі і людини в трагедії. Образ мору, що відбиває епоху "чумних епідемій" у Давній Греції. Сцени дізнавань і перипетій у трагедії. Аристотель про Едіпа як "зразкового трагічного героя". Символічний зміст акту самоосліплення Едіпа. Значення фінальної пісні хору. "Едіп у Колоні" як передсмертний заповіт Софокла.

Еврипід. Драматургічна діяльність як відображення епохи кризи афінської демократії й індивідуалізму. Софістика і наслідки її поширення. Зміна характеру конфлікту в трагедіях Еврипіда. "Медея" Еврипіда. Дегероїзація міфологічних персонажів в особі Ясона. Зображення людей, "які вони є насправді". Влада пристрасті над людиною. Тяжіння Еврипіда до сильних жіночих характерів. Медея як своєрідне художнє втілення тези "Людина є міра всіх речей".

"Іпполіт" – перша розробка конфлікту, що одержав згодом багату драматургічну традицію. Люди і боги у трагедії. Драматизм образів Федри й Іпполіта. Роль монологів Федри.

Комедія

Проблема походження комедії. Структура комедії й роль хорових партій у ній. Відображення в структурі комедії пам'яті про культ Діоніса. Роль агона і парабаси в комедії. Давньоаттична комедія як гостросоціальна, політична комедія, що відгукується на актуальні події дня. Глузування з живих сучасників. Умовний, фантастичний характер фабули, гротескність персонажів. Грубуватість "солоні" комедійної мови. Бійки і лайки в комедіях. Роль ексода.

Аристофан як "батько комедії", ідеолог землеробських кіл. Відображення в комедіях Аристофана кризи афінської державності. Винахідливість драматурга в створенні фабули. Відгук на сучасні політичні, філософські, естетичні проблеми. Особлива увага в комедіях до теми війни і миру в зв'язку з Пелопоннеською війною. Яскравий, гротескний характер головних персонажів. Комедійна розкутість персонажів. Своєрідність костюму і маски. "Вершники". Тема влади і народу. Критика діяльності демагогів і Ради п'ятисот у комедії. Образ Демосу. Його метаморфоза у фіналі й відображення в ній політичних ідеалів автора. Історичні обличчя в комедії. Роль деталі в їхньому пізнаванні. Комедійний характер агонів. Образ "політичної кухні" у комедії. Гротескний образ Ковбасника. Тлумачення фіналу комедії. "Хмари". Критика софістичної філософії в комедії. "Жаби".

Давньогрецька проза

Геродот, Фулід, Ксенофонт як найбільш яскраві представники історіографічної прози. Філософська проза Платона й Аристотеля. Платон як учень Сократа. Академія Платона. Трактати й діалоги Платона. Учення про Вищий єдиний початок і світ ідей. Вчення про душу. Образ ідеальної держави в прозі Платона. Міф про Місто Золотих Воріт. Аристотель як учень Платона.

Нові філософські школи: епікурейці, кініки, стоїки. "Характери" Теофраста. Відображення етичних ідей елліністичного періоду в новоаттичній комедії. Менадр як найбільш яскравий представник новоаттичної комедії. Система персонажів. Сімейна проблематика. Інтерес до характеру. Гуманність новоаттичної комедії.

Грецький роман як зразок пізньогрецької літератури. Ідеальність почуттів. Екзотичний колорит. "Дафн і Хлоя" Лонга. Буколічна тема в романі. Ритмічна організація тексту. Образи закоханих.

Архаїчний період римської літератури

Римський фольклор. Основні види пісень. Зародження драматичної поезії. Дидактичний фольклор: прислів'я, приказки. Сатурнійський вірш давньої поезії.

Римська комедія й її різновиди: паліата і тогата. Тит Макцій Плавт як яскравий представник паліати. Плебейський характер драматургії Плавта. Грецький "одяг" і римські проблеми його комедій. Використання контамінації в сюжетотворенні. Яскраві образи комедій Плавта: скупий, звідник, енергійний раб і т.д. Багатий арсенал комедійних засобів Плавта: промовисті імена, репліки убік, пряме звертання до публіки і залучення її до дії. Публій Теренцій. Близькість його комедій гуманістичному духу новоаттичної комедії. Шляхетний характер традиційних масок. Відсутність "буфонного" елементу, "чистота" мови комедій Теренція. Традиція Теренція в історії європейської драми.

Філософська поезія Лукреція. Натурфілософські ідеї. Зв'язок з вченням Епікура. Вчення Лукреція про атоми і порожнечу. Заклик до наукового дослідження світу. Критика міфології й релігії. Алегоричний підхід до міфологічних переказів.

Літературний напрям неотериків. Ідеї відчуження від політичного життя. Опора на традиції олександрійської поезії. Звертання до малих поетичних форм. Ретельна робота над формою, мовою, метрикою. Гай Валерій Катулл як найбільш яскравий представник неотериків. "Учені" епіллії Катулла. Ліричні вірші до Лесбії. Зображення "історії" любові: розвитку почуттів, суперечливих щиросердечних станів. Послання друзям. Епіграми на супротивників. Внесок Катулла в розвиток поетичної мови і метрики.

Розвиток прози: красномовства, історіографії, мемуарної й епістолярної літератури. Ораторське мистецтво Цицерона. "Середній" стиль промов Цицерона.

Література періоду імперії

Епоха становлення імперії. Принципат Октавіана Августа як перехідна форма до нового державного ладу. "Золоте століття" римської літератури — період між смертю Цезаря (44 рік до н.е.) і смертю Августа (14 рік н.е.). Літературний гурток Мецената і його члени, що підтримують політику Августа.

Квінт Горацій Флакк як один з найбільших поетів гуртка Мецената. Ставлення до Августа і Мецената. Жанрове розмаїття у творчості Горація. Звертання до малих поетичних форм. Опора на традиції грецької поезії. "Еподи" Горація. Орієнтація на ямбічну поезію Архілоха. "Сатири" Горація. Полеміка з "винахідником" сатири Луцилієм. Декларація естетичних ідей. Ідеї стоїцизму і утечі від суєтного міського життя. Іронія сатир. Тонке варіювання стилю. "Оди" Горація. Орієнтація на традиції Алкея, Сапфо, Анакреонта. "Римські оди". Відгуки на політичне життя Риму. Прославляння Августа, Мецената і Римської держави. Ідеї "золотої середини". Тема часу в одах. Своєрідність любовної лірики. Оди на теми творчості. Ода "До Мельпомени". Висхідна до неї тема "Пам'ятника" у європейській поезії.

Епос у давньоримській літературі. Публій Вергілій Марон як поет, що оспівав "пасовища, села, вождів". "Буколіки" Вергілія. Використання традиції Феокріта і її розвиток. Ідеалізація сільського життя в зв'язку з реформами Августа. Пророцтво про "золоте століття" і чудесну дитину в IV еклогі. "Георгіки" Вергілія. Епічна поема "Енеїда". Міфологічна основа поеми. поєднання міфу з історичними подіями й обличчями Риму.

Прославляння імперії й Августа. Обґрунтування ідеї божественного походження імператорської влади. Розуміння історичної місії Риму. Еней як "людина долі". Відображення в Енеї "ідеалу Августа". Еней і Дідона.

Публій Овідій Назон як продовжувач традицій Тибулла і Проперція. Своєрідність любовних елегій Овідія. Декламаційно-риторичний характер елегій. Умовно-поетичний образ Коринни. Іронія й елементи пародії в елегіях Овідія. Елегії на теми творчості. "Героїні", чи "Героїди". Послання міфологічних героїнь до їхніх коханих. Мистецтво поетичної варіації в Овідія.

"Метаморфози" як головний твір Овідія. Філософський задум поеми. Своєрідність композиції. Жанрова своєрідність. Способи досягнення поетичної єдності. Пластичне зображення процесу метаморфози. Тема любові та її варіації в поемі. Історико-культурне значення поеми. Її ідеї й образи в мистецтві наступних епох. Заслання Овідія і його причини. "Скорботні елегії" ("Тристії").

Римська імперія післякласичного періоду (I століття — перша половина II століття). За зовнішньою величчю — розвиток кризових явищ. Поширення ідей стоїчної філософії. Поява письменників із провінції. Луцій Анней Сенека, виходець з Іспанії. Трагедії Сенеки. Продовження і розвиток традицій Еврипіда. "Медея", "Федра", "Агамемнон" і ін. як зразки пафосної, патетичної трагедії. Герої — носії великих пристрастей. Риторизм образів. Трагедії Сенеки як драми для читання. Сцени жорстокості і насильства в трагедіях як відображення атмосфери часу. Філософські сентенції про згубність пристрастей, тиранії необмеженої влади. Вплив Сенеки на розвиток європейської драми.

Гай Петроній. Політична кар'єра Петронія. "Сатирикон" Петронія. Фрагментарність збереженого тексту. Зображення різних соціальних шарів. Панорама занепаду моралі, релігійного скептицизму, занепаду поетичного мистецтва. Пародіювання "ідилії" грецького роману. Вплив "Сатирикона" на формування і розвиток сатирично-побутового пригодницького роману.

Творчість Федра-байкаря. Зв'язок з езоповими традиціями та їхній розвиток. Перевага людей як діючих осіб. Акцент на моралі байки. Картини соціальної несправедливості і безправ'я в байках Федра. Автор як філософ-проповідник, народний наставник. Стоїчне розуміння долі автором, висока оцінка волі, незалежності, здатності до самообмеження і т.д. Ямбічний триметр байок Федра.

Апулей. Трактат "Про Платона і його вчення". Вивчення історії, риторики, природознавства, права. Ритор, поет, адвокат. Наприкінці життя жрець у Карфагені. "Апологія" — зразок ораторського самозахисту від обвинувачень у магії. "Метаморфози", чи "Золотий осел". Використання фабули Лукіана. Її розвиток і збагачення. Повчальний зміст історії Луція.

Література Середніх віків та Відродження

Авторитет Вергілія. Аристотель і Фома Аквінський. Схоластика. Сентенції античних авторів як матеріал, досліджуваний у середньовічній школі. Три лінії розвитку середньовічної літератури латинською мовою. Клерикальна література, жанри клерикальної літератури (видіння, житіє). Праці видатних діячів церкви, представників середньовічної філософії.

Поезія вагантів. "Gaudeamus igitur" — студентська пісня XII століття.

Ірландський епос. Уладський цикл. Відображення в ньому епохи його виникнення. Втілення в образі Кухуліна ідеалу ірландців. Художні особливості уладського циклу. Фантастичні саги. Засоби створення фантастичної образності в них.

Ісландський епос: "Старша Едда" і епічний матеріал "Молодшої Едди" Сноррі Стурлусона. Міфологічні дохристиянські уявлення північних європейських народів. "Прорікання Вельви": тема загибелі богів, використання цієї теми в XIX столітті Р.Вагнером. Відображення історії й культури скандинавських народів у сагах. Риси поетики скандинавського епосу й скандинавської літератури, що знайшли відображення в "Молодшій Едді" Сноррі Стурлусона.

Англійський героїчний епос "Беовульф". Поетика пам'ятника.

Новий етап розвитку середньовічного епосу Європи. Проблема співвідношення фольклорних і літературних джерел, проблема авторства пам'ятників.

Французький епос. "Пісня про Роланда". Суперечки про походження і природу цього пам'ятника (Ж.Бедье, Р.Менендес). Фольклорна трансформація історичної події. Епічна ідея пам'ятки. Особливості художнього світу "Пісні про Роланда". Фольклорні поетичні прийоми твору. Образ Роланда в європейському мистецтві ("Шалений Роланд" Аріосто).

Німецький героїчний епос. "Пісня про Нібелунгів", її поетика. Образи "Пісні про Нібелунгів" у європейському мистецтві (Р.Вагнер).

Іспанський героїчний епос "Пісня про мого Сіда" у зіставленні з французьким і німецьким героїчним епосом. Ідея Реконкісти. Образ Сіда і його відображення в європейському мистецтві (іспанські романси про Сіда, "Юність Сіда" Гільєна де Кастро, "Сід" Корнеля).

Дослідження героїчного епосу середньовіччя в літературознавстві (А.Н.Веселовський, філологи XX століття).

Культура Європи епохи розвинутого феодалізму. Лицарі, їхня участь у хрестових походах. Романський стиль в архітектурі і його зміна на готичний. Відображення в готиці світогляду середньовічної людини.

Формування лицарської культури — куртуазії. Основні куртуазні вимоги до лицаря XII століття. Вчення Андрія Капелана про лицарську любов. Лицар як поет, що оспівує Прекрасну Даму.

Прованс, поезія трубадурів. Образ Прекрасної Дами. Пріоритет теми любові, її трактування трубадурами. Жанри поезії трубадурів: канцона, сирвента, плач, альба, пасторела, тенсона, балада. Уведення рими в європейську поезію.

"Роман про Трістана та Ізольду" у реконструкції Ж.Бедье. Прояв авторського начала в романі (мотив любовного напою).

Романи артурівського циклу. Образ короля Артура. Символіка Круглого столу. Принципи створення образів лицарів Круглого столу.

Доля середньовічного лицарського роману в наступних століттях. Відродження лицарського роману в Англії XV століття ("Смерть Артура" Томаса Мелорі), в Іспанії XVI століття (популярність "Амадіса Гальського").

Специфічні особливості змісту і форми міської літератури середньовіччя. Система жанрів міської літератури. Жанри: фабліо і шванки, сатиричний епос ("Роман про Лиса"), алегоричний епос ("Роман про Розу"). Вчення М.М.Бахтіна про народну сміхову культуру.

Проторенесанс

Проторенесанс як перехідний період. А.Ф.Лосєв про проторенесанс. Роль релігійної свідомості в літературі цього періоду (система образів, алегоричність, біблійна символіка). Можливість парадоксального і пародійного використання традицій середньовічної культури.

Розквіт Флоренції. Політична боротьба гвельфів і гібеллінів. Поезія "нового солодкого стилю" (Гвідо Кавальканті, Данте Аліг'єрі). Нове розуміння любові, трансформація образів Прекрасної Дами і поета в порівнянні з поезією трубадурів. Нові поетичні жанри. Сонет, його художні особливості.

Творчість Данте Аліг'єрі. Біографія Данте. "Нове життя" як перша європейська художня автобіографія і як поетичний цикл. Композиція і художні особливості книги. Образ Беатріче і традиції поезії "нового солодкого стилю".

Трактати Данте "Про італійську мову", "Про монархію", "Бенкет". Відображення в їхньому змісті й формі рис Проторенесансу. Вчення про чотири змісти в "Бенкеті". "Божественна комедія" як синтез середньовічного світогляду і як передвістя Відродження. Задум поеми. Проблема жанру (зв'язок з античною традицією і риси середньовічного бачення). Роль містичних чисел у композиції поеми й у її строфіці (терцина). Чотири змісти "Божественної комедії", алегоричність і символіка її художнього світу і поетичної форми. Найбільш яскраві образи і ситуації в сюжеті поеми.

Рух від античного антропоцентризму через середньовічний теоцентризм до ренесансного антропоцентризму. Роль "Божественної комедії" у формуванні нового погляду на людину.

Данте — "останній поет середньовіччя і разом з тим перший поет нового часу", "центральна людина світу" (Дж. Рескин), "великий, як світ" (Т.Карлейль). Данте і Джотто.

Англійська література XIV століття. "Кентерберійські оповідання" Дж. Чосера, відбиття в них впливу італійського Відродження (Боккаччо) і англійської національної специфіки. Художні особливості.

Французька поезія XIV — XV століть. Її жанри: балада, рондель (рондо). Концепція поезії як "другої риторики" (Гільом де Машо, Есташ Дешан).

Творчість Ф.Війона. Його поетичне новаторство. Розвиток жанру балади. Маргінальність Ф. Війона і її художнє відображення в парадоксальності й пародійності його поезії, використанні жаргону. Ф. Війон у поетичному змаганні з Карлом Орлеанським, представником "риторичної школи". "Малий заповіт" і "Великий заповіт". Ф. Війон в українських перекладах .

Епоха Відродження

Відображення в понятті "Відродження" (Ренесанс) уявлень про історичний розвиток людства. Гуманізм — ідеологія Ренесансу. Звертання до античності, поєднання античного антропоцентризму ("Людина є міра всіх речей") із середньовічною ідеєю рівності ("Усі люди рівні перед Богом"). А.Ф. Лосєв про зворотний бік ренесансного титанізму. "Князь" Ніколо Макіавеллі й ренесансний макіавеллізм.

Франческо Петрарка — перший європейський гуманіст. Біографія Ф. Петрарки. Його поетичне новаторство в "Книзі пісень" — ліричної сповіді поета. Образ Лаури в першій ("На життя Лаури") і другій ("На смерть Лаури") частинах книги. Індивідуалізація любовного почуття й поетичного стилю. Розвиток жанру сонета. Вірші про долю Італії. Гуманістичні заняття Ф. Петрарки. Поема "Африка" латинською мовою. Книга діалогів "Про зневагу до світу", розкриття в ній щиросердечних пошуків Ф. Петрарки. Міркування про любов, славу, Бога в трактаті "Про засоби проти щастя і нещастя" і алегоричній поемі в терцинах "Тріумфи".

Джованні Боккаччо. Біографія. Поема в октавах "Філострата" — "новела у формі лицарського роману" (А.М.Веселовський). Дж. Боккаччо як основоположник психологізму в європейській літературі: повість "Ф'яметта". Художні особливості трагічної пасторалі "Ф'езоланські німфи". Знайомство з Петраркою. "Декамерон" — один з найбільших пам'ятників Відродження. Дж. Боккаччо як творець жанру новели, що визначив її тематику, систему образів, композицію (прийом "фалькон" — несподіваний поворот дії), мова. Джерела жанру новели. Організація новел у цикл у "Декамероні" (роль рамкової новели про чуму в Флоренції в 1348 році). Гуманістична концепція

світу й людини, реабілітація земного, плотського, захист природного почуття, оптимізм, комічне й трагічне в розкритті долі людини й скороминущих життєвих ситуацій, мозаїчна композиція "Декамерона". Антиклерикальні мотиви й осуд книги церквою. Образи оповідачів як втілення ідеалу людини епохи Відродження. Дж. Боккаччо як основоположник італійської прозаїчної літературної мови. "Декамерон" — популярна книга європейського Відродження. Дж. Боккаччо як перший дослідник і біограф Данте.

Життя і творчість Еразма Роттердамського — вождя європейського гуманізму. Новий латинський переклад Біблії, що заклав основи наукової критики Біблії. Листування і дружба з європейськими гуманістами. Найвизначніші пам'ятники літератури Північного Відродження: "Корабель дурнів" Себастьяна Бранта, "Похвала Дурості" Еразма Роттердамського, зв'язок цих творів з традиціями народної сміхової культури ("література про дурнів") і гуманістична сатира в них на сучасну дійсність, церковників, схоластів.

Публіцистика Лютера і Томаса Мюнцера. Народні книги про Тіля Уленшпігеля і доктора Фауста, подальший розвиток образів цих книг у світовій літературі.

Періодизація французького Відродження. Життя і творчість Франсуа Рабле. Роман "Гаргантюа і Пантагрюель", історія його створення, зв'язок з народною сміховою культурою. Система образів. Композиція. Гротеск у романі. Реабілітація плоті, вільне ставлення до святих. Розкута стихія мови. Виклад теорії гуманістичного виховання. Відмінність перших двох книг роману від останніх трьох. Образ Телемського монастиря як один з ранніх прикладів утопії в європейській літературі. М. М. Бахтин про роман.

Поезія П'єра Ронсара. Розробка жанрів оди, гімну, французького сонету, введення "ронсарової строфи". Трактатування любові. "Полонена Клеопатра" Етьєна Жоделя — перша французька класична трагедія. Народження "ученої комедії" ("Парфуми" П'єра Лариве). Поезія гугенотів (Гільом Дю Батрас, Агриппа Д'Обіньє). "Меніппова сатира". М. М. Бахтин про жанр меніппеї.

Мішель Монтень. "Досвіди" як синтез ідей епохи Відродження. Особливості жанру есе. Характер образності, афористичність М. Монтеня.

Історичні долі Іспанії й Португалії в XV-XVI століттях. Завершення Реконкісти. Об'єднання Іспанії.

Мігель де Сервантес Сааведра. Біографія письменника. Драматургія М. Сервантеса. Трагедія "Нумансія". Пасторальний роман "Галатея". "Повчальні новели", розвиток жанру новели і принципів циклізації новел. Сатирична поема "Подорож на Парнас". Авантюрний роман у манері Геліодора (грецького письменника епохи еллінізму, автора "Ефіопіки") "Персилес і Сихисмунда".

Роман "Хитромудрий ідальго Дон Кіхот Ламанчський". Історія створення роману. Полеміка зі штампами лицарського роману. Система образів. Дон

Кіхот як "вічний образ". Його трактування. Образ Дульсинеї Тобоської. Образ Санчо Панси. Художній світ роману. Композиція, художні засоби. Значення "Дон Кіхота" для наступного розвитку жанру роману у світовій літературі. Дон Кіхот і Санчо Панса — "...міфологічні обличчя для всього культурного людства..." (Ф. Шеллінг, "Філософія мистецтва").

Історична характеристика Англії в XV — XVI століттях. Війна Червоної і Білої троянд. Посилення королівської влади при Тюдорах. Церковна реформа Генріха VIII і виникнення англіканської церкви. Правління Єлизавети Тюдор, "єлизаветинська епоха".

Вплив італійського гуманізму на перших англійських гуманістів, їхній зв'язок з Еразмом Роттердамським. "Університетські уми". Томас Мор — найбільший представник раннього Відродження в Англії. Його доля. "Історія Ричарда III". "Утопія" Т. Мора, захист у книзі соціальної справедливості, зображення ідеального суспільного устрою: Розвиток традицій Платона ("Держава", "Тимей"). "Утопія" Т. Мора як джерело жанру утопії в новій європейській літературі. Художні особливості твору. Продовження утопічної традиції в романі Френсіса Бекона "Нова Атлантида".

Англійська поезія першої половини XVI століття. Традиції Чосера в Джона Склтона — першого великого англійського поета епохи Відродження. Його сатира "Колін Клаут", використання традиційної для народної поезії форми доггереля — коротких римованих рядків. Перехід від "вульгарної" поезії до "високої" в англійських петраркістів. Томас Уайет і перенесення на англійський ґрунт жанру сонета. Генрі Говард, граф Саррі — творець форми англійського сонету (з римуванням abab cdcd efef gg).

"Шекспірівське питання". Стредфордисти й антистредфордисти. Біографія Шекспіра. Періодизація його творчості.

В. Шекспір — поет. Поеми "Венера й Адоніс" і "Збезчещена Лукреція". Традиції Овідія і Петрарки. Сонети Шекспіра. Головні образи і мотиви. Образ "смаглявої леді сонетів" і переосмислення традиційного образу Прекрасної Дами. Художні особливості сонетів, розвиток традицій англійського сонета. Циклізація сонетів. Парадоксальне використання мотивів шекспірівських сонетів в одноактній комедії Дж. Б. Шоу "Смаглява леді сонетів". Переклад сонетів.

Художній світ В. Шекспіра. Жанри шекспірівської драматургії: історичні хроніки, комедії, трагедії, трагікомедії.

Перший період. Концепція Єдиного ланцюга буття. В. Шекспір й історія. Історичні хроніки. Їхнє об'єднання в цикл. Проблема переходу персонажа з однієї історичної хроніки в іншу. Магістральний сюжет шекспірівської історичної хроніки: пріоритет громадського життя. Образ Часу. Образи правителів (Генріх IV, Генріх V, Генріх VI, Ричард III). Образ Фальстафа і "фальстафівський фон" ("Генріх IV"). Історична хроніка "Ричард III". Образ

Ричарда III — історичний. Макіавеллізм героя. Художня майстерність Шекспіра (сцена зваби леді Анни).

Комедії В. Шекспіра. Розвиток комічного від "Комедії помилок" і "Приборкування непокірливої" до "Сну в літню ніч" і "Дванадцятої ночі". Магістральний сюжет шекспірівської комедії: пріоритет природного життя. Торжество щасливої випадковості, життєрадісність сміху. Драматичні повороти дії в "Венеціанському купці" і "Багато шуму з нічого". Художні особливості комедій.

Ранні трагедії. Трагічне як жахливе в "Титі Андроніку". Трагедія "Ромео і Джульєтта". Джерело сюжету (новела Матео Банделло й ін.). Система образів. Конфлікт трагедії. Характер трагічного. Поєднання трагічного й комічного. Метафори в мові трагедії. Розвиток трагічного в "Юлії Цезарі".

Період "великих трагедій". Магістральний сюжет трагедій: доля особистості. Відкриття щирого обличчя світу. Характер трагічного.

"Гамлет". Джерела сюжету (Саксон Граматик і ін.). Характер конфлікту. Система образів. Образ Гамлета, його трактування в Гете, Белінського, Тургенєва, Виготського, Пінського. Монолог "Бути чи не бути?". Проблема помсти: Гамлет, Лаерт, Фортинбрас. Жіночі образи: Офелія, Гертруда. Зло у світі: Клавдій. Образи Полонія, Розенкранца і Гільденстерна, Озріка. Тінь батька Гамлета. Мотив дружби: Гораціо. Проблеми мистецтва: актори. Мотив смерті: гробарі, образ Йорика. Композиція трагедії. Сцена "пастки". Трактування фіналу. Особливості мови трагедії. Філософське звучання трагедії.

"Отелло". Джерела сюжету ("Венеціанський мавр" Джиральді Чинтіо). Система образів. Отелло. Тема ревнощів. Дездемона. Яго, його мотиви. Образ Венеції. Характер конфлікту. Композиція трагедії. Особливості художньої форми твору.

"Король Лір". Експеримент короля Ліра, його мотиви. Образи дочок Ліра. Рівнобіжна сюжетна лінія (запозичена з "Аркадії" Сідні): Глостер і його сини. Значимість віку героїв для трактування трагедії. Художня майстерність Шекспіра в "Королі Лірі".

"Макбет". Трансформація титанічної особистості в образі Макбета. Образ леді Макбет. Роль фантастичного.

"Античні трагедії" "Антоній і Клеопатра", "Тимон Афіньський", їхні художні особливості.

Пізні твори В.Шекспіра. "Похмурі комедії" "Усі добре, що добре кінчається", "Міра за міру", їхня відмінність від ранніх комедій.

Трагікомедії. "Цимбелін". "Зимова казка". "Буря". Поєднання трагедії з утопічною розв'язкою. Роль казкового елемента. Хронотоп "Бурі".

XVII століття як особлива епоха в культурі країн Європи. Основні напрямки в літературі цього періоду.

Концепція світу й людини в класицизмі. Нормативність естетики класицизму. Суспільне значення класицистичного мистецтва. Система жанрів класицизму. Літературні типи. Вираження в класицизмі абсолютистських тенденцій і протест проти тиранії.

XVII століття — "золоте століття" мистецтва Іспанії.

Ренесансний реалізм у літературі.

Особливості іспанської національної драми. Творчість Лопе де Веги — найбільшого представника ренесансного реалізму в літературі XVII століття. Естетичні погляди письменника. Типи комедій Лопе де Веги. "Фуенте Овехуна". "Зірка Севілі" як зразок "драми честі". Комедія інтриги.

Проникнення в іспанську національну драму релігійних мотивів, принципів мистецтва бароко. Тірсо де Моліна. Драма "Севільський бешкетник, чи Кам'яний гість" — поява образу Дон Хуана (Дон Жуана) як світового художнього персонажа. Творчість Аларкона. Комедія "Сумнівна правда" і формування жанру повчальної комедії характерів у європейській драматургії.

Творчість П. Кальдерона — вершина літератури бароко. Зв'язок Кальдерона з традицією Лопе де Веги. Релігійна ідея і її втілення в драмі "Поклоніння хресту". Концепція життя людини в релігійно-філософській драмі "Життя є сон". Майстерність Кальдерона-драматурга в цьому творі.

Поезія бароко. Луїс Гонгора і гонгоризм. Доля шахрайського роману в іспанській літературі.

Концептизм як іспанська форма літератури бароко. Кеведо, Грасіан.

Занепад культури Іспанії наприкінці XVII століття.

Життя і творчість П. Корнеля. Трагедія П. Корнеля "Сід" — перший великий твір французького класицизму. Розробка П. Корнелем конфлікту між почуттям і обов'язком. Художня своєрідність твору, його доля в наступні століття. Оспівування римської звитяги в трагедії "Горацій". Принципи створення характерів у трагедіях П. Корнеля. Відмінність ранніх творів драматурга від пізніх трагедій.

Життя і творчість Ж.Расіна. Трагедія Расіна "Андромаха" — початок нового етапу в розвитку французької класицистичної трагедії. Відмінність трагедій П. Корнеля і Ж. Расіна. Расінівський психологізм. Тракткування античного міфу в трагедії "Федра". Останній період творчості Ж. Расіна. Трагедія "Гофолія".

Мольєр — великий реформатор комедії. Художній метод Мольєра. Рання творчість письменника, засвоєння досвіду народного французького театру й італійського театру масок (комедія дель арте). Перші спроби перетворення комедії й суперечки навколо мольєрівської комедії "Школа дружин". Розквіт творчості Мольєра. Доля комедії "Тартюф". Способи створення образу

Тартюфа. Комедія "Дон Жуан". Риси, що зближають цей твір з літературою ренесансного реалізму. "Мізантроп" — зразок класицистичної "високої комедії". Комедія-балет Мольєра "Міщанин-шляхтич". Відображення в конфлікті комедії соціальних протиріч епохи абсолютизму. Проблема художнього методу в комедії. Майстерність Мольєра-комедіографа. Особливості жанру комедії-балету. Засоби сатиричного зображення дійсності. Сміх сатиричний і сміх карнавально-комедійний. Останні роки життя й діяльності Мольєра.

М.В. Ломоносов. Життя і творчість. Класицизм в російській літературі. Громадська, наукова та просвітницька діяльність. Ранні поетичні досліди. Завершення реформи віршування про правила російського «віршування», «Ода на взяття Хотина»). Літературно-теоретичні та філологічні праці М. Ломоносова («Риторика», «Російська граматика»). Філософські та естетичні погляди М. Ломоносова. Затвердження цивільного призначення поезії («Розмова з Анакреоном»). Переконаність у силі позитивного прикладу. М. Ломоносов — творець жанру програмної оди, «оди-рекомендації» («Ода на день сходження на престол Єлизавети Петрівни, 1747 р.» та ін.) Проблематика од М. Ломоносова. Їх художні особливості.

Д.І. Фонвізін. Біографія. Літературно-громадська діяльність. Оригінальна віршована сатира «Послання до слуг моїх», її суспільно-викривальний і антиклерикальний пафос. Драматургія Д. Фонвізіна. Створення «Бригадира». Сатиричне зображення в «Бригадирі» характерних явищ російської дійсності (самодурства і неучтва дворян, лицемірства і хабарництва чиновників, антипатріотизму галломанії, важкого становища жінки тощо). Боротьба Д. Фонвізіна з Катериною II. Сатирико-філологічні твори («Досвід російського сословника», «Загальна придворна граматика»). Антисамодержавна байка «Лисиця-Казнодей».

М.М.Карамзін. «Листи російського мандрівника» М. Карамзіна. Історико-літературне значення і стиль «Листів». Повісті М. Карамзіна як вершине явище російського дворянського сентименталізму («Бідна Ліза», «Наталя, боярська дочка» тощо). Їх стиль; ідейно-художні особливості (відмова від соціальної сатири і зображення «низького» побуту; естетизація дійсності; характер як форма прояву «вічного» темпераменту; зображення протиріч людського характеру і т.д.). Предромантичні тенденції в прозі Карамзіна (повісті «Острів Борнгольм», «Сієра-Морена»). «Історична» повість «Марфа Посадниця, або підкорення Новгороду», вирішення у ній пекучих питань сучасності (про форми державного правління). Робота над «Історією держави Російської». Значення «Історії».

Жанр байки в творчості Ж.Лафонтена. Ставлення класицистів до прози. Жанри класицистичної прози. Проза Паскаля, Севіньє, Ларошфуко, Лабрюйєра. Психологічна майстерність у романі М. де Лафайет "Принцеса Клевська".

Казки Шарля П'єрро і їхнє місце в літературі XVII століття. Роль Ш. П'єрро в "суперечці древніх і нових".

Риси бароко у творчості Джона Донна. Розвиток англійської поезії після Дж. Донна. Метафізична школа і "поезія кавалерів".

Революція в Англії і творчість Д. Мільтона. Поема "Втрачений рай". Особливості художнього методу Д. Мільтона. Образ Сатани і його роль у розкритті ідеї поеми.

XVIII століття у світовому літературному розвитку. Історичні долі Європи, рух від англійської до французької буржуазної революції. Доля аристократичної культури. Рококо, його стильові ознаки.

Освіта — провідна лінія розвитку європейської культури XVIII століття. Культ Розуму і Знання. Розум і Почуття. Літературні напрямки Просвітництва: просвітительський класицизм, просвітительський реалізм, сентименталізм. Суперечки про правомірність використання терміну "реалізм" стосовно до Просвітництва.

Зародження Просвітництва. Історична своєрідність просвітительського руху в різних країнах Західної Європи. Етапи західноєвропейського Просвітництва. Основні жанри просвітницької літератури. Посилення ролі прозаїчних жанрів (просвітницького роману, філософської повісті), розвиток жанру трактату, вплив документалістики, публіцистики, філософії на художню прозу. Жанр драми і драматургічна реформа. Доля поетичних жанрів.

Д. Дефо, його життя і творчість. Роман "Робінзон Крузо". Місце роману в світовій пригодницькій літературі ("робінзонаді"). Ідейно-художня своєрідність роману.

Дж. Свіфт. "Казка про бочку" як сатира на релігію й духовництво. "Подорожі Гуллівера" як сатиричне, памфлетно-алегоричне зображення соціальної дійсності. Роман Дж. Свіфта і жанр памфлету. Гротеск у романі.

С. Річардсон як зачинатель психологічного напрямку в англійській літературі XVIII століття.

Г. Філдінг як творець англійського реалістичного роману XVIII сторіччя. Філдінг-сатирик, драматург, публіцист. "Джозеф Ендрюс" і полеміка Г. Філдінга з С. Річардсоном. "Історія Тома Джонса, знайди" — реалістична картина англійської дійсності XVIII століття.

Сентименталізм. Роль Л. Стерна в підготовці психологічного роману XIX століття.

Вольтер. Соціальні, політичні, філософські та естетичні погляди Вольтера. Особливості просвітницького класицизму в його творчості. Вольтер про Шекспіра. Театр Вольтера.

Поема "Генріада". Комічна поема "Орлеанська Незаймана", її сприйняття в російській літературі (О.С.Пушкін). Філософські повісті "Кандид, або Оптимізм", "Простак".

Д. Дідро — організатор і натхненник енциклопедистів. Боротьба Д. Дідро з абсолютизмом і феодалізмом. Філософські погляди. Д. Дідро як теоретик мистецтва. "Черниця", "Племінник Рамо", "Жак-фаталіст" — розгорнута критика феодального суспільства, морального занепаду дворянства XVIII сторіччя. Ідейно-художня своєрідність цих творів. Театр Д. Дідро.

Ж.Ж. Руссо. Соціальні, політичні і філософські погляди. Критика дворянської цивілізації і теорія "природного стану". "Суспільний договір" — політична програма Ж.Ж. Руссо. Педагогічні ідеї Ж.Ж. Руссо в романі "Еміль, або про виховання". "Юлія, або Нова Елоїза" і жанр сентиментального роману в листах. Теорія "природної людини" і її розкриття художніми засобами роману. Поетизація почуттів. Культ природи. Місце "Сповіді" Ж.Ж. Руссо у світовій літературі. Ж.Ж. Руссо і романтична література XIX століття.

Німеччина в XVIII столітті. Стан німецької культури до Лессінга.

Г.Е.Лессінг — основоположник Просвітництва в Німеччині. Естетичні погляди і художня творчість Г.Е. Лессінга.

Література "Бурі і натиску". Оцінка античності, Шекспіра, Руссо.

Й.В.Гете. Лірика Й. Гете періоду "Бурі й натиску". "Страждання юного Вертера" і німецький сентименталізм. Й. Гете в Італії. Програма "веймарського класицизму". Гете і французька революція. "Фауст" Гете. Історія створення і художня своєрідність. Композиція. Прологи. Шлях шукань Фауста. Фауст і трагедія Маргарити. Друга частина "Фауста". "Фауст" як синтез художніх шукань у XVIII столітті.

Ф. Шиллер. Ранні драми і рух "Бурі й натиску". Дружба з Й. Гете. Теорія естетичного виховання. Трагічний пафос і герой у трагедіях "Дон Карлос", "Марія Стюарт", "Вільгельм Телль". Художній метод Ф. Шиллера.

Французька література напередодні буржуазної революції. Творчість Бомарше. Образ Фігаро. "Революційний класицизм". Театр революції (трагедії М.-Ж. Шеньє).

Змістовний модуль 3

Література XIX ст.

Романтизм

Метод романтизму, романтичне світовідчуження, романтизм як літературний напрямок. Історичні, філософські й політичні джерела романтизму початку XIX століття. Виникнення терміну, поступове наповнення його змістом. Визначення романтизму. Періодизація. Романтизм і преромантизм.

Подвійність і прагнення до універсальності як основні риси методу. Зв'язок з Просвітництвом і відштовхування від нього; ренесансні риси в романтизмі; роль середніх віків у системі ідей і форм романтизму; відмова від нормативності класицизму. Концепція особистості, любові й природи.

Своєрідність історизму романтиків, відкриття історизму. Відкриття "місцевого колориту", "мальовничість" романтизму. Принцип типізації. Роль уяви. Сприйняття В. Шекспіра, М. Сервантеса, П. Кальдерона, К. Гоцці. Основні жанри романтизму. Основні представники.

Дві хвили німецького романтизму, причини явища, часові межі. Роль "Бурі й натиску"; роль Й. Гете і Ф. Шиллера у формуванні романтизму

М. фон Клейст. Тема долі, безглуздості, непередбачуваності буття, жорстокості як основної властивості людини, загибелі прекрасного й шляхетного, нова концепція любові. Конфлікти трагедій "Сімейство Проффенштейн", новел "Землетрус у Чилі", "Найда" тощо. Зображення щоденності в "Розбитому глечики". А. фон Арнім. Втручання темних сил у життя людини, придушення добра механічними істотами, зв'язок "Ізабелли Єгипетської" з народною казкою. Зміна жанру літературної казки в порівнянні з йенським романтизмом. К. Брентано. Природа і духовність релігії в "Ундіні". А. фон Шаміссо. "Дивна історія Петера Шлеміля" — моральна ідея в романтизмі, трансформація ставлення до науки.

Е.Т.А. Гофман. Ідея універсальної особистості, роль музики в творчості, фантастика, гротеск, романтична іронія. Зміст назви першого збірника "Фантазії в дусі Калло", його склад. "Кавалер Глюк" — концепція музики. "Золотий горщик" — специфіка фантастики, своєрідність міфології, гротеск і романтична іронія. Музиканти і "просто гарні люди". "Дон Жуан" — злиття музики й любові, проблема ідеальної особистості й ідеального почуття: музика як основа оповіді. Місце і роль опери "Ундіна" у творчості Е. Гофмана. "Крихітка Цахес" — ідея подвійності, гротескності й абсурду як норми життя, соціальний і моральний зміст центрального образу. Способи створення гротеску й романтичної іронії. "Нічні розповіді" — перемога сил пітьми в "Пісковій людині". "Серапіонові брати" — ідеї Серапіона і полеміка з ними. "Радник Кrespель" і "Мадмуазель Скюдери" як втілення подвійності творчої особистості, непередбачуваності, жорстокості буття, руйнування творчої особистості. Значення "Володаря бліх" у творчості письменника. "Життєві погляди кота Мурра" — іронія, сатира і гротеск як ідейна і структурна основа роману; авторське й повсякденне переосмислення особистості музиканта; ідея соціальної тиранії в романі.

Г. Гейне. Періодизація творчості. Суспільні й літературні зв'язки. 1810-1820-і роки: ідеї статті "Романтика". Художні й ідейні задачі "Книги пісень", їхня реалізація. Тема людини й природи, любові; іронія й способи її створення. Зв'язок "Юнацьких страждань" з романтизмом. "Повернення на батьківщину" — ускладнення проблематики, зміна тональності, поява замальовок побуту, філософських міркувань. "Північне море" — філософське осмислення буття, зміна форм вірша, сатира. Статті 1830-х років. Політичні мотиви в ліриці 1840-х років, поема "Німеччина. Зимової казка". Подвійність у сприйнятті революції

й релігії. Вірші останнього років і "Романсеро" — іронія й життєстверджуючі мотиви.

Пісні Р. Бернса. Ідея мальовничості і її зв'язок з темою природи. Методизм і його роль у формуванні ідеї споконвічної чистоти душі. Проблема уяви і почуття. Творчість У. Блейка — передбачення ідей і форм англійського романтизму. Тираноборство, уява, міфологія, особливе сприйняття демонізму. Контрастність ідей "Пісень Безвинності" і "Пісень Досвіду". Концепція романтичного сприйняття і відображення світу.

"Озерна школа". У. Вордсворт. Концепція творчості і творчої особистості, уявлення про зв'язок людини і природи, проблема уяви і розуму, мови мистецтва ("Передмова до ліричних балад"). Народні типи в ліричних баладах. Поетичність щоденності, роль уяви — сонет "На Вестмінстерському мосту", природа, любов, вічність ("Люсі", "Нас семеро"). П.Б. Шеллі. "Захист поезії" — зміст творчості, уява, предмет мистецтва і його роль у суспільстві. Зв'язок з Передмовою до "Ліричних балад" У. Вордсворта. Бунтарська поезія П. Б.Шеллі — "Звільнений Прометей". Соціальні ідеї в поезії П.Б. Шеллі. Соціально-моральний конфлікт "Ченчі", характер головної героїні. Людина і природа, глобальність явищ — "Ода західному вітру", "Хмара".

Дж. Г. Байрон. Джерела характеру і творчості, життєві цілі поета. О.М. Веселовський про два періоди творчості Дж. Байрона. Проблема уяви, дійсності, думки. Скептицизм і раціоналізм. Титанізм героїв і конфліктів. Перший збірник "Час дозвілля" — "Хочу я бути дитиною вільною" як втілення основних цінностей і протиріч усього життя і творчості. Проблема відображення дійсності у вірші "До музи вимислу". Сатиричний огляд сучасної поезії в "Англійських бардах і шотландських оглядачах". Проблема мети життя у вірші "Прометей", інтерпретація античного образу. "Паломництво Чайльд-Гарольд" як новий тип поеми: зміни в сюжеті, проблема зв'язків ліричного героя і героя твору, перетворення епічного твору в ліричний щоденник автора. Поема як огляд найважливіших подій часу. Концепція особистості байронічного героя. Тема природи і людини: нові стильові риси. Жанрові особливості "Східних поем" — зв'язки з новелою, "вершинність" композиції. Екзотичність перших творів, що переходить у соціально-моральну проблематику в "Облозі Коринфу". Герой-злочинець. Егоцентризм персонажів і авторське ставлення. Тема любові і природи. Духовна криза Дж. Байрона. "Пітьма" — глобальність і мальовничість апокаліптичних сцен. "Манфред" і "Каїн" — своєрідність філософських драматичних поем, містеріальність, символіка й алегоризм. Рух авторської думки від розпачу егоцентрика до відповідальності гуманіста, переосмислення біблійних образів у "Каїні". Роль кільцевого сюжету. Поема "Беппо" — розвиток принципів нового типу поеми. Авторське "я" у поемі. Роман "Дон Жуан" — причини і принцип використання "вічного образу", проблематика роману, сатиричні риси, переосмислення

романтичних тем і героїв (тема війни), розвиток жанрових рис "Чайльд-Гарольда" і "Беппо". Роман без плану, зміна тональності. Своєрідність строфи. Сатиричні твори останніх років. Підведення підсумків життя у вірші "У день мого тридцятишестиліття".

В. Скотт. Поезія В. Скотта, зв'язок його балад з народною творчістю. Специфіка історизму, з'єднання приватного життя з життям суспільства. Історія і сучасність. Концепція особистості в романах В. Скотта. Своєрідність композиції. Зв'язок романів В. Скотта з готичним романом. Роль описів місцевості й портретів персонажів. Втілення історичних і естетичних принципів у романі "Айвенго". Ч.Р.Метьюрін "Мельмот-скиталець" — демонічне й реальне в характері героя, навмисна ускладненість сюжету й композиції. Місце роману в історії літератури.

Філософські й соціальні джерела французького романтизму. Періодизація. Зв'язок з літературою XVIII століття, протистояння класицизму. Проблема уяви, сюжетної напруженості, метафоричності стилю (П. Леру, В. Гюго "Місячне світло", А.Мюссе "Експромт"). Соціальна тематика французького романтизму. Система жанрів. Основні представники. Творчий шлях В. Гюго. Періодизація. Зв'язок з "шаленою літературою". Передмова до драми "Кромвель" як маніфест французького романтизму. Концепція особистості, історії. Конфлікт і його розвиток у драмі "Ернані". Своєрідність романтичної драми В. Гюго. Специфіка історизму роману "Собор Паризької Богоматері": композиція, система образів, концепція романтичного героя, проблема освіти й релігії, символіка, гротеск у романі. Соціальна проблематика й романтичне протистояння добра й зла в романі "Знедолені", зміна характеру романтичного героя. Людина і природа в романі "Трудівники моря". Добро абсолютне й соціальна справедливість у романі "Дев'яносто третій рік", своєрідність композиції.

Національна літературна традиція — основа романтизму в Данії. Вплив німецького й англійського романтизму Становлення національної форми літературної казки у творчості Х.К. Андерсена. Філософський зміст і фантастика в творах. Світове значення творчості Х. К.Андерсена.

А. Міцкевич як основоположник польського романтизму. Періодизація творчості. Поезії А. Міцкевича (лірика, поема "Гражина"). Романтичний герой у поемі "Дзяди". Ліризм, художня своєрідність "Кримських сонетів". Публіцистична і педагогічна діяльність А.Міцкевича. Ю.Словацький. Майстерність в області форми, збагачення поетичної польської мови. Жанрова своєрідність поеми "Беневський". Художні завоювання в області романтичної драми: жанри, проблеми, образна система.

Творчість поетів-романтиків. Ш. Петефі — вершина угорської поезії. Природа, прості люди у творчості Петефі. Тема поета, революції, людських

страждань у ліриці Ш. Петефі. Фольклорні мотиви. Художня майстерність поета.

Дж. Ф. Купер. Внесок Ф. Купера в створення американського роману: розробка різновидів романного жанру: історичного, пригодницького, морського, побутового. "Шпигун" — твір першого періоду, історичний роман з елементами таємничості й мелодраматизму. Цикл романів про Шкіряну Панчоху: індійська тема, тема "природної людини", моральний ідеал письменника. Г. У. Лонгфелло. Особливості поетичної творчості. "Пісня про Гайавату": фольклорні образи поеми, індійська усна творчість як основа твору. Зв'язок із традицією Ф. Купера в гуманістичному трактуванні індійської теми.

Е. По. Особливості світогляду і естетичної концепції письменника. Стаття "Філософія творчості" і поетичне новаторство Е. По ("Ворон", "Дзвони", "Аннабель Лі"). Новелістичне мистецтво. Формування жанрів в європейській літературі. Специфіка американського романтизму: поєднання польоту фантазії, уяви з практицизмом і здоровим глуздом, що випереджає появу реалістичних рис.

Особливості пізнього етапу романтизму в американській літературі. Зміна суспільної ситуації в країні, посилення песимістичних настроїв, подолання ілюзій. Увага до моральних проблем, процес психологізації художньої прози. Філософія трансценденталізму. Емерсон про співвідношення особистості й історії, особистості і її оточення.

М. Мелвілл — представник філософського напрямку в американській літературі. Жанрова своєрідність роману "Мобі Дік, або Білий кит". Поєднання романтичних і реалістичних явищ. Вплив творчості М. Мелвілла на американських письменників.

Особливості пізнього етапу романтизму в американській літературі. Зміна суспільної ситуації в країні, посилення песимістичних настроїв, подолання ілюзій. Увага до моральних проблем, процес психологізації художньої прози. Філософія трансценденталізму. Емерсон про співвідношення особистості й історії, особистості і її оточення.

М. Мелвілл — представник філософського напрямку в американській літературі. Жанрова своєрідність роману "Мобі Дік, або Білий кит". Поєднання романтичних і реалістичних явищ. Вплив творчості М. Мелвілла на американських письменників.

Реалізм

Часові межі й періодизація розвитку реалізму. Історичні й культурні джерела. Роман як основний жанр реалізму. Є. Мелетинський і М. Бахтін про роман. Реалістичний хронотоп. Концепція особистості в реалістів. Бінарні риси в психологізмі реалістів. Основні представники.

Зародження реалізму в російській літературі. О. С. Грибоєдов. Ідейне формування О. Грибоєдова. «Лихо з розуму» — новий етап в розвитку російської драматургії. Сатиричне зображення фамусовського товариства. Образ Чацького — громадянина-патріота.

О. С. Пушкін. О. Пушкін — родоначальник нової російської літератури і творець сучасної російської літературної мови. Лірика О.С.Пушкіна. Пушкін і декабристи. Волелюбна лірика Пушкіна петербурзького періоду (ода «Вільність», «До Чаадаєва» та ін.). Любовна лірика поета («Я пам'ятаю мить чудову», «На холмах Грузії...», «Я вас любив...»). Тема поета і поезії в творчості О.С.Пушкіна («Пророк», «Пам'ятник»).

Поема «Руслан і Людмила». Літературні традиції і новаторство в поемі. Роман «Євгеній Онегін» — етапний твір в творчості Пушкіна і в розвитку вітчизняного реалізму, «енциклопедія російського життя» (В. Белінський). Соціальна проблематика «Євгенія Онегіна». Характеристика провінційного і столичного дворянства. Образ Онегіна. Опозиційність, суперечність характеру Онегіна і його еволюція. Онегін — «страждаючий егоїст» (В. Белінський), родоначальник типу «зайвих» людей, еволюція образу. Образ Тетяни як втілення національного характеру. Етичний зміст життя Тетяни.

Художня проза О. Пушкіна. Робота над історичним романом «Арап Петра Великого». «Повісті Белкіна». Їх проблематика, розробка теми «маленької людини». Образ оповідача. Гуманізм «Повістей Белкіна». Ф. Достоевський и Л. Толстой про «Повісті Белкіна». Значення повістей О. Пушкіна для подальшого розвитку російської прози.

Роман «Дубровський». Тематика роману: розшарування дворянства, деспотична влада кріпосників, протест селянства. Елементи романтизму й мелодраматизму в романі. «Капітанська дочка». Історія створення. Жанр. Глибина і широта зображення Росії XVIII в. у «Капітанській дочці». Тема народу й народного повстання. Образ Пугачова як селянського вождя. Соціальний і моральний аспекти вирішення питання селянського повстання. Повість «Пікова дама». Тема влади грошей, що спотворює людину. Образ Германа. Драматична напруженість, психологічна глибина, стрімкість розвитку сюжету.

«Полтава» — історико-героїчна і соціально-психологічна поема. Образ Петра I — історичного діяча, героя. «Маленькі трагедії». Їх соціально-філософська і етична проблематика, ідейний сенс. «Мідний вершник» — соціально-історична й філософська поема, що відображає пошуки О. Пушкіним розумного, конкретно-історичного вирішення проблеми влади і народу.

М. Ю. Лермонтов. «Мцирі». Її тема, сюжет, ідейний зміст. Поетизація волелюбності, героїзму в образі Мцирі. Романтична форма (жанр, композиція, мова) поеми. Поема «Демон». Еволюція змісту. Її соціально-філософська суть. Образ Демона — концентрація основних суперечностей духовної

самосвідомості епохи. Тема гордої самоти та її соціальний сенс. «Пісня про ... купця Калашнікова». Поетизація сильних характерів. Образ народного героя. Роман «Герой нашого часу». Основний ідейний зміст роману. Його місце в історії російської літератури. Система образів роману. Печорін як соціальний тип. Зв'язок Печоріна з іншими типами «зайвих людей» російської літератури. Печорін і Онєгін. Структура роману, єдність її елементів.

М.В.Гоголь. Ідейно-естетичне формування письменника. Перехід до національної тематики. «Вечори на хуторі поблизу Диканьки». Романтизм «Вечорів» і реалістичні тенденції. «Миргород». Зростання реалістичних тенденцій у методі й стилі. Сатира і гумор. «Тарас Бульба» – народно-історична повість. Поетизація героїзму в образах Тараса і Остапа. «Петербурзькі повісті» М.Гоголя, їх проблематика й ідейний зміст. Реалістичний гротеск в повісті «Ніс». Проблеми мистецтва в повісті «Портрет». Трагедія «маленької людини» в повісті «Шинель». Сатира на самодержавно-бюрократичний лад в п'єсі «Ревізор». «Мертві душі». Основні образи, що відображають дворянсько-помісну, чиновно-бюрократичну Росію. Композиція поеми. «Вибрані місця з листування з друзями». Творча трагедія М. Гоголя. Другий том «Мертвих душ». Місце і значення Гоголя в історії російської літератури.

І.О. Гончаров. «Обломов». Результат еволюції Гончарова-художника й ідейно-естетичних зрушень російського реалізму в 50-і роки XIX ст. Конфлікт і система образів, принципи художньої типізації. Образ Обломова, його складність і багатогранність, соціально-етичний сенс, способи створення, роль художньої деталі, символічне значення. Обломов в галереї «зайвих людей» російської літератури (типологічна спільність і відмінність). Проблема ідеалу й дійсності, позитивний герой в трактуванні І.О. Гончарова. Ідейно-естетична функція образів Штольца і Ольги в структурі твору.

М.О.Некрасов. Традиції О. С.Пушкіна, М.Ю. Лермонтова, М.В.Гоголя і поетичне новаторство М.О. Некрасова. Зображення суспільних суперечностей, трагізму повсякденності, увага до соціальних низів. Тема праці й капіталу, картини експлуатації в ліриці поета. Поеми М.О.Некрасова «Мороз, Червоний ніс», «Залізниця», «Російські жінки». «Кому на Русі жити добре» – «епопея сучасного селянського життя». Типи селянської Русі. Своєрідність гумору та сатири. Створення колективного образу народу, збагнення психології народної маси.

Ф.І.Тютчев. Світогляд поета. Романтична концепція світу й людини. Ранній період творчості, оди і посвяти. Мотиви самоти. Тютчевський пантеїзм. Тема космосу і хаосу, образ Матері-Землі. Паралелізм явищ природи і людського життя. Еволюція любовної лірики. «Денисьєвський цикл». Образ натовпу. Тема любові й смерті.

А.А.Фет. Творча своєрідність позиції поета. Його світогляд. Вплив Шопенгауера. Проповідь «чистого мистецтва». Світ особистих переживань, оспівування краси всесвіту в ліриці А. Фета. Споглядально-естетичне, пантеїстичне і оптимістичне ставлення до природи. Трагедійні мотиви пізньої лірики.

І. С. Тургенєв. «Записки мисливця» — етапний твір у творчості письменника, нова сторінка в зображенні народу в російській і європейській літературі: причини (історико-літературні) звернення до нової тематики і нової жанрової форми. Розвиток теми народу в повісті «Муму» (образ кріпака Герасима). Повісті І. С. Тургенєва. Ідейна і художня еволюція письменника. Тургенєвські романи — новий етап в розвитку критичного реалізму. Роман «Рудін». Проблема історичних доль і ролі дворянської інтелігенції. Зв'язок роману з повістями про «зайву людину». Повість «Ася». Суперечка в критиці з приводу її ідейно-художньої концепції. Стаття Чернишевського «Російська людина на rendez-vous». Роман «Дворянське гніздо». Суспільне звучання трактування проблеми обов'язку і особистого щастя, її зв'язок з питанням про долю народу, народну моральність, ліричною темою Батьківщини. Лаврецький — герой перехідної епохи. Образ Лізи Калітіної. «Батьки і діти» як різновид «нового» роману. Конфлікт (суспільний і любовний), що відобразив боротьбу нових людей, різночинців, з дворянством напередодні й під час реформи. Базаров у образній системі роману. Жанрова своєрідність «Батьків і дітей» як соціального і соціально-психологічного роману.

О. М. Островський. «Гроза» — новий тип народної трагедії. Соціально-побутовий і етико-психологічний план конфлікту, неминучість трагічного його фіналу — структурна основа п'єси. Полеміка про «Грозу» (М. Добролюбов, Д. Писарєв). «Гроза» на сцені. М. Добролюбов про талант, новаторство й майстерність О. М. («Темне царство», «Промінь світла в темному царстві»). П'єси кінця 70-80-х років. Усвідомлення О. М. Островським трагізму особистості в умовах буржуазних стосунків, зростання влади грошей. «Безприданниця»: природа конфлікту; масштабність соціальних узагальнень; нові риси поетичного стилю. Новаторство Островського-драматурга. Найголовніші особливості його драматургії.

Ф. М. Достоевський. Романи Ф. Достоевського. «Злочин і кара». Соціально-філософська і етично-психологічна проблематика. Злободенність і полемічність. Злочин — сюжетна основа роману, драматизм і динамізм сюжету. Образ Раскольникова. Конкретно-історичний і всесвітній характер «ідеї» Раскольникова. Трагічні суперечності духовного світу героя, їх розкриття в сюжеті роману, психологічна майстерність Ф. Достоевського в зображенні душевної боротьби Раскольникова. Співвіднесення з образом головного героя образів Свидригайлова, Лужина, Лебезятникова; їх функція як «двійників».

Л. М. Толстой. «Війна і мир» як етап у діяльності Л. Толстого — художника і мислителя. «Війна і мир» — героїко-патріотичний роман-епопея. Синтетичність жанрової форми. Творча історія, історичні й суспільно-побутові джерела. «Думка народна» і способи її розкриття в «Війні і мирі». Народ — основний виразник суті російського національного характеру і головний герой епопеї. Ідея патріотизму. Поетизація героїзму російського народу, даного в розвитку. Толстовська філософія історії. Сенси зіставлення образу Кутузова образу Наполеона. Співвідношення системи образів з «думкою народною». Андрій Болконський і П'єр Безухов. Втілення в них соціально-філософських, етично-психологічних шукань Л. Толстого. Засоби розкриття «діалектики душі» і мистецтво внутрішнього монологу, роль художньої деталі, портретний живопис. Ідея відродження людини в єднанні з народом, на основі його життєстверджуючого світовідчуття. Наташа Ростова, Марія Болконська і Соня, їх етично-психологічна зовнішність, своєрідність розвитку характерів.

«Анна Кареніна» — «живий, гарячий» роман про сучасність. Специфіка художнього віддзеркалення в ньому поглядів і настроїв Л. Толстого напередодні перелому в його світогляді. «Думка сімейна» — основа поетичної структури роману. Широкий суспільний фон післяреформеної пори, показ соціальних зрушень. Проблема любові, шлюбу, поетизація материнства. Суть і причини трагедії Анни Кареніної, сенси її конфлікту з суспільством. Критика вищого дворянства і бюрократії (Каренін, Облонський, Вронський).

А. П. Чехов. Постановка найважливіших соціально-філософських, ідейно-етичних проблем епохи: положення інтелігенції в суспільстві, пошуки керівної життєвої ідеї («Нудна історія»), призначення людини, («Дуель»), пробудження самосвідомості, викриття ліберально-народницьких ілюзій, теорії «малих справ», соціальної пасивності («Дружина», «Палата № 6» тощо). Ідея футлярності життя в «маленькій трилогії» Чехова («Людина в футлярі», «Агрус», «Про любов»). Ідея деградації особистості під впливом суспільства («Іонич»). Гімн любові в оповіданні «Дама з собачкою». Драматургія А. Чехова — новий етап в розвитку російської і світової драматургії. Драматургічне новаторство А. П. Чехова: жанрова своєрідність; новий тип конфлікту; багатозначність, складність змальованих характерів; способи розвитку дії, драматична напруженість внутрішньої дії, лірико-психологічний підтекст; форми виразу авторського ідеалу («Дядько Ваня», «Три сестри», «Вишневий сад»). А. П. Чехов як продовжувач кращих традицій М. В. Гоголя, І. С. Тургенєва, О. М. Островського. Роль А. П. Чехова в розвитку російської драматургії. А. П. Чехов і МХАТ.

Роман в англійській літературі. Ч. Діккенс. Своєрідність методу, проблема гумору й сатири, періодизація творчості. Романи 1830-1840-х років. Проблематика й художня форма "Посмертних записок Піквікського клубу" як втілення основних ідей і форм творчості письменника. "Олівер Твіст" — тема

злочину й злочинців, концепція особистості, моральна проблематика, проблема виховання. Жанр "різдвяної оповіді". Проблематика "Американських заміток". "Домбі й син" як найбільш визначне явище першого етапу творчості: зміст назви, проблематика й композиція, своєрідність зв'язків людини і предметного світу, лейтмотиви, символіка, особливості аналізу внутрішнього світу; проблема розвитку героя, роль і способи створення гіперболи, зв'язок з казкою. Творчість 1850-1860-х років: причини переходу гумору в сатиру. "Лихоліття" — протистояння механістичного і прагматичного гуманістичному. "Девід Копперфільд" — проблема формування творчої особистості, конфлікт творчої особистості і суспільства, зміна концепції особистості. Поєднання роману виховання з романом про творчу особистість. Структура романів, "Холодний дім" і "Крихітка Дорріт" як відображення зрослої недовіри автора, до можливості вирішення конфліктів, перехід іронії в сатиру, своєрідність композиції. "Великі чекання" як поєднання жанру роману виховання з жанром соціально-психологічним; проблематика і символіка роману.

У. Теккерей. Політичні погляди. Бачення світу живописцем і літератором. Передмови до романів "Ньюкоми" і "Історія Пенденніса" як відображення концепції мистецтва й історії. Концепція добра і зла. Ранні оповідання й романи, "Книга снобів" як етапи формування методу автора. "Ярмарок марнославства" — хронотоп, проблематика, жанр, система образів, композиція, своєрідність об'єктивності оповідання, роль автора.

Роман в англійській літературі. Ч.Діккенс. Своєрідність методу, проблема гумору й сатири, періодизація творчості. Романи 1830-1840-х років. Проблематика й художня форма "Посмертних записок Піквікського клубу" як втілення основних ідей і форм творчості письменника. "Олівер Твіст" — тема злочину й злочинців, концепція особистості, моральна проблематика, проблема виховання. Жанр "різдвяної оповіді". Проблематика "Американських заміток". "Домбі й син" як найбільш визначне явище першого етапу творчості: зміст назви, проблематика й композиція, своєрідність зв'язків людини і предметного світу, лейтмотиви, символіка, особливості аналізу внутрішнього світу; проблема розвитку героя, роль і способи створення гіперболи, зв'язок з казкою. Творчість 1850-1860-х років: причини переходу гумору в сатиру. "Лихоліття" — протистояння механістичного і прагматичного гуманістичному. "Девід Копперфільд" — проблема формування творчої особистості, конфлікт творчої особистості і суспільства, зміна концепції особистості. Поєднання роману виховання з романом про творчу особистість. Структура романів, "Холодний дім" і "Крихітка Дорріт" як відображення зрослої недовіри автора, до можливості вирішення конфліктів, перехід іронії в сатиру, своєрідність композиції. "Великі чекання" як поєднання жанру роману виховання з жанром соціально-психологічним; проблематика і символіка роману.

У. Теккерей. Політичні погляди. Бачення світу живописцем і літератором. Передмови до романів "Ньюкоми" і "Історія Пенденніса" як відображення концепції мистецтва й історії. Концепція добра і зла. Ранні оповідання й романи, "Книга снобів" як етапи формування методу автора. "Ярмарок марносластва" — хронотоп, проблематика, жанр, система образів, композиція, своєрідність об'єктивності оповідання, роль автора.

Роль роману у французькому реалізмі. Класичний етап у розвитку реалізму. Ф. Стендаль. Філософія, етика й естетика Ф. Стендаля. Умови формування творчої особистості. "Расін і Шекспір", «Вальтер Скотт і "Принцеса Клевська"» як основа письменницького кредо. Політичні погляди письменника. Тема Італії у творчості Ф. Стендаля. "Ваніна Ваніні" — специфіка жанру, концепція світу й людини, зв'язок із сюжетами й героями романів, романтичні і реалістичні риси в новелі. "Червоне і чорне" — зміст назви, зв'язок з реальними подіями, хронотоп, роль композиції в розкритті ідей, тема Наполеона, принципи створення образів головних героїв, зв'язок з психологічним романом романтизму, еволюція людини й суспільства в романі. "Пармський монастир" — сучасна Франція під маскою Парми; характер зображення Наполеона й війни; етичні закони; причини неминучості загибелі головного героя.

Оноре де Бальзак. Передмови до роману "Хроніка часів Карла IX" і VIII глави роману. Концепція історії і моральності в романі й її відображення в композиції, системі образів і фіналі роману, реальні і вигадані персонажі. Еволюція образу Ежена де Растіньяка: від «Шагреневої шкіри» до «Батька Горію» О. де Бальзака. Образ Вотрена (Жака Колена) в «Людській комедії» О. де Бальзака («Батько Горію», «Втрачені ілюзії», «Блиск і злидні куртизанок»). Гіпербола, контраст, антитеза, символічні образи та їх функції у творах Бальзака. Творчість О. де Бальзака в оцінках критики.

Містифікації П. Меріме ("Театр Клари Газюль", "Гюзла"). Новелістика 30-40-х років. Типи новел. Специфіка екзотичних новел — герой і середовище, моральність ("Маттео Фальконе", "Кармен", "Таманго"). Своєрідність психологічних новел ("Етруська ваза", "Подвійна помилка") — хронотоп, система образів, композиція (основні композиційні вузли, розв'язки), способи створення характерів, лейтмотиви, символи. Роль містичного елементу в новелі "Венера Ілльська". Соціальна тема в новелі "Арсена Гійо", композиція новели, специфіка фіналу. П. Меріме — майстер лейтмотиву, композиції й введення неоднозначних ситуацій у новелі "Локіс". Ж. П. Беранже. Своєрідність проблематики і поетики, стиль, зв'язок з народною творчістю.

Г. Флобер. Філософія, етика й естетика, концепція історії, ставлення до політичних подій. Уявлення про щастя. Роки учнівства. Роман "Пані Боварі" — зміст назви, хронотоп, проблематика, композиція, новий тип героя і нове тлумачення проблеми втрачених ілюзій. Способи відтворення персонажа і

середовища. Роль підтексту і символіки. "Саламбо" — сучасність й історія, ставлення до романтичної концепції історії; тема любові: роль екзотики і "естетики потворного", символіка. "Виховання почуттів" — новий тип роману виховання: кільцева композиція, способи створення характеру і тип характеру, персонаж і соціальне середовище, символіка. "Спокуса святого Антонія" — проблема Бога і диявола, аскетизму й повнокровного життя, Христа і пантеїзму. "Проста душа" — іронічний підсумок міркувань про людину і його покликання.

Зміна політичної ситуації. Демократизація літератури й літературного героя. Ш. Бодлер. Політичні й естетичні погляди. "Квіти зла" — зміст назви, композиція, тематика циклів, людина й світ, способи створення "інтелектуальної поезії". Незвичайність образної системи.

Аболіціоністська тема у творчості Г. Торо і Г. Бічер-Стоу. Роман "Хатина дядька Тома" і його роль у боротьбі проти рабства.

У. Уїтмен. Демократичний пафос поетичної і публіцистичної творчості. Історія створення і композиція збірки "Листя трави". Естетичне новаторство У. Уїтмена: особливості поетичного стилю, перехід до вільного вірша, зв'язок з усною народною творчістю, з романтизмом. Трансценденталізм — філософська основа творчості.

М. Твен — основоположник реалізму в американській літературі, творець епосу американського життя. Ранні гумористичні оповідання М. Твена, їх фольклоризм, пародійна установка і гумористичний колорит. Просвітницький ідеал "природного" буття в "Пригодах Тома Сойера". "Пригоди Гекльберрі Фінна". Образ Міссісіпі в романі, його символічне значення. Антибуржуазний пафос роману. Романи М. Твена на історичному матеріалі ("Принц і жебрак", "Янки при дворі короля Артура"). Значення М. Твена для наступного розвитку американської літератури.

Літературний процес на межі XIX-XX століть

Мозаїчність картини літературного життя, відкритість меж різних художніх систем, установлення більш міцних зв'язків між різними національними літературами, множинність впливів і традицій. Характеристика основних літературних напрямків (натуралізм, символізм, неоромантизм, естетизм, реалізм). Специфіка критичного реалізму на рубежі XIX—XX століть. Значення літератури досліджуваного періоду для розвитку літературного процесу XX століття.

Філософські й літературні джерела натуралізму у Франції. Позитивізм О. Конта. Концепція "трьох факторів" І. Тена. Гонкури — предтечі французького натуралізму. Роман Гонкурів "Жерміні Ласерте" — "якісно нове явище в літературі" (Е. Золя).

Е. Золя — глава французького натуралізму. Естетичні погляди Е. Золя. О. Бальзак в оцінці Е. Золя. Концепція "експериментального роману" Е. Золя. Ранній Е. Золя: натуралістичні фізіологічні романи Е. Золя "Тереза Ракен" і

"Мадлен Фера"; традиції Гонкурів у "Терезі Ракен". Цикл "Ругон-Маккари": задум циклу, традиція "Людської комедії" О. Бальзака в циклі, структура циклу. Тема буржуазії і народу в "Ругон-Маккарах". "Жерміналь" — роман про пробудження народної свідомості. Особливості поетики роману: поєднання натуралістичної описовості з романтичною метафоричністю й імпресіоністською установкою на передачу відтінків і півтонів. "Гіпертрофований" реалізм Е. Золя. Пізній Е. Золя: цикли романів "Три міста" і "Чотири Євангелія". Місце Е. Золя в європейській літературі рубежу XIX-XX століть. Натуралізм як крайній прояв об'єктивістських тенденцій у французькій літературі другої половини — кінця XIX століття.

Гі де Мопассан. Посилення суб'єктивізму у французькій прозі 60-90-х років XIX століття. Психологічний роман Мопассана. Традиції Г. Флобера в романі "Життя". "Життя" — роман про зміну двох культур. Специфіка мопассанівського пейзажу і його художня функція в романі. Своєрідність психологізму Г. де Мопассана. Традиції О. де Бальзака, Гонкурів і Е. Золя в романі "Любий друг". Образ Жоржа Дюруа. Звертання Г. де Мопассана до дослідження "чистої психології" у романі "П'єр і Жан". Пізній Г. де Мопассан: романи "Сильна як смерть", "Наше серце". Мопассан-новеліст.

А. Франс. Філософізація художньої свідомості на рубежі XIX-XX століть і філософський роман А. Франса. Роль традицій класицистської і просвітницької літератури у формуванні філософського роману А. Франса. "Злочин Сільвестра Боннара" — перший зразок філософського роману в творчості А. Франса. Новий тип героя-інтелектуала в романі (образ Боннара). Особливості структури роману. Філософський характер проблематики роману: проблема сенсу життя, питання про співвідношення культури й життя, мрії й дії тощо. Зміст назви роману. Поетизація інтелекту й філософського міркування в романі "Таїс". Діалогічність сюжету у філософському романі А. Франса. Скептицизм А. Франса, посилення песимістичних мотивів у творчості на рубежі 80—90-х років (книга "Сад Епікура"). Роман-хроніка "Сучасна історія" і роман-памфлет "Острів пінгвінів". Особливості реалізму А. Франса.

Р. Роллан. Роллан і Л. Толстой. Проблема творчої особистості в "Героїчних життях" Р. Роллана. "Жан-Крістоф" — "роман-плин". Тема художника в романі. Образ Жан-Крістофа. Розвиток теми творчої особистості в "Кола Брюньоні". Поетика повісті.

Символізм у французькій поезії (П. Верлен, А. Рембо, С. Малларме). Символізм у драматургії (М. Метерлінк) і в прозі (А. Жид). Постсимволізм у Франції.

Г. Ібсен. Традиції "національної романтики" у ранніх романтичних драмах Г. Ібсена ("Фру Інгер з Естрота", "Воїни в Хельгеланді", "Боротьба за престол"). Реалістичні тенденції у філософських драматичних поемах "Бранд" і "Пер Гюнт". Проблема особистості в п'єсах. Г. Ібсен і Е. Гріг. Реалістична

соціально-психологічна драма ідей Г. Ібсена ("Ляльковий дім", "Примари"). Ретроспективна композиція. Символіка в п'єсах Г. Ібсена. Пізній Г. Ібсен. Поглиблення психологізму. Своєрідність символіки. Тема мистецтва в драмах "Гедда Габлер". Значення Г. Ібсена для становлення західноєвропейської "нової драми".

О. Уайльд — глава англійського естетизму. Вплив Дж. Рескіна й У. Пейтера на формування естетичних поглядів О. Уайльда. О. Уайльд і прерафаеліти. Книга "Задуми" — виклад естетичного кредо О. Уайльда. Періодизація творчості О. Уайльда. Уайльд-поет. Жанр літературної казки у творчості О. Уайльда ("Щасливий принц", "Гранатовий будиночок"). Неоромантичні риси в казках О. Уайльда. "Портрет Доріана Грея". Тема двійника в "Дивній історії доктора Джекіла і містера Хайда" Р. Стівенсона й у романі О. Уайльда. Проблематика роману. Драматургія О. Уайльда. Декадентські мотиви в "Саломеї". Трактування біблійного міфу в п'єсі. Реалістичні риси в комедіях О. Уайльда ("Ідеальний чоловік", "Як важливо бути серйозним"). Пізній О. Уайльд. Відхід письменника від естетизму. Культ страждання в "De Profundis" і в "Баладі Редінзької в'язниці".

Специфіка літературного процесу в США на рубежі XIX-XX століть: регіоналізм американської літератури, специфічний характер американського романтизму, його велика часова довжина. Пізні романтики (Е. Дікінсон, Г. Мелвілл, В. Уйтмен). Становлення реалізму в американській літературі. "Ніжний реалізм" У. Хуеллса.

Антивікторіанський пафос англійської літератури на рубежі XIX-XX століть. Поширення соціалістичних ідей у середовищі англійської інтелігенції на рубежі століть (Б. Шоу, Г. Уеллс, У. Морріс). Складність літературної ситуації в Англії на рубежі століть.

Неоромантизм в англійській літературі. Специфіка англійського неоромантизму. Неоднорідність неоромантизму в Англії. Жанрові особливості англійських неоромантиків: пригодницький (Дж. Конрад, Г. Хаггард, Р. Кіплінг), історичний (Р. Л. Стівенсон), детективний (А. Конан-Дойл, Г. К. Честертон) роман.

О. І. Купрін. Демократична природа гуманізму О. Купріна. Повість «Олеся» і проблема «природної людини». Зближення О. Купріна з А. Чеховим, зустріч із Л. Толстим, участь в «Журналі для всіх», збірниках «Знання».

Широта соціального аналізу життя царської армії в повісті «Поєдинок». Психологічна ємність образу Ромашова, його спостереження і трагічні переживання, напруженість внутрішньої еволюції героя. Ромашов і Хлебніков. Сенсаційні стосунки Ромашова з Назанським і Шурочкою Ніколаєвою.

Концепція народу в оповіданні Купріна «Гамбрінус», картинах «Лістрігони». Поетизація праці та природи, волелюбності, творчої енергії, сили народного духу.

Краса духовного життя людини у повісті «Суламіф», оповіданні «Гранатовий браслет». Майстерність Купріна-оповідача, глибина розгорнутих психологічних мотивувань, значущість художньої символіки, гострота сюжетних колізій. Задум і його втілення в повісті «Яма», її ідейно-художні протиріччя.

І.О. Бунін. І.О. Бунін як продовжувач традицій російської класичної літератури. Поезія раннього І. Буніна, її традиційність і своєрідність, характер сприйняття миру й зображення вічно прекрасної природи («Листопад»). Перша світова війна й посилення критичних тенденцій у творчості І. Буніна. Вирок миру капіталу в оповіданнях «Брати», «Пан із Сан-Франциско». Широке символічне узагальнення дійсності й песимістичне трактування людського буття. Вічні проблеми життя й смерті, любові, злочини й покарання в оповіданнях «Чаша життя», «Легкий подих» та ін. Своєрідність вираження авторської позиції, художньої структури, словесного живопису, філософської насиченості образної тканини бунінської оповіді. Сполучення реалізму, об'єктивного проникнення в життєві процеси з філософським песимізмом у зображенні значних явищ сучасності. Творчість І. Буніна в еміграції. Цикл оповідань «Темні алеї», повість «Мітіне кохання», роман «Життя Арсеньєва», розвиток у них реалістичних традицій і майстерності письменника. Інтерес І. Буніна до споконвічних джерел і змісту людського буття, любовне зображення минулого, російського побуту й природи. Трагічне світовідчуження автора.

Змістовний модуль 4

Література 1 половини ХХ ст.

Ф. Ніцше як виразник кризового стану європейської культури рубежу століть. "Переоцінка всіх цінностей" у працях Ф. Ніцше ("Народження трагедії з духу музики", "Так говорив Заратустра", "Антихрист"). Традиції А. Шопенгауера і романтичної літератури у творчості Ф. Ніцше. Концепція надлюдини в книзі "Так говорив Заратустра". Аісторизм, ірраціоналізм і моральний релятивізм філософії Ніцше. Особливості поетики книги. Новий образ мислителя і тип філософствування в Ф. Ніцше. Вплив Ф. Ніцше на західноєвропейську літературу початку ХХ століття.

Натуралізм у німецькій літературі. Специфіка німецького натуралізму і його роль у розвитку критичного реалізму.

М. Гауптман. Проблема творчого методу письменника. Поєднання натуралізму з елементами критичного реалізму в драмі "Перед сходом сонця". Драма-дискусія "Ткачі". Колективний образ народу в п'єсі. Своєрідність і художня функція ремарок у п'єсах М. Гауптмана. Романтичний мотив розриву

між ідеалом і дійсністю в драмі "Потоплений дзвін". Тема мистецтва й художника в п'єсі. Критика ніцшеанського ідеалу "надлюдини". Вплив символізму на драматургію М. Гауптмана.

Т. Манн. Концепція бюргерства у творчості Т. Манна. "Будденброки" — роман про занепад бюргерської культури. Жанрова своєрідність роману: сімейна хроніка з елементами епопеї. Поєднання психологічного аналізу з філософськими узагальненнями в романі. Новелістика Т. Манна. Проблема мистецтва в новелах "Тоніо Крегер", "Смерть у Венеції". Традиції ліричної новели в новелістиці Т. Манна. Поетика лейтмотивів.

К. Гамсун. "Новий психологізм" К. Гамсуна. Вплив Ф. М. Достоевського на К. Гамсуна. Роман "Голод" — художня реалізація принципів "нового психологізму". Елементи натуралізму й імпресіонізму в романі. "Плоди землі" — тема людини-трудівника в романі. Символічний план роману. Принципи неореалізму в "Плодах землі". Проблема творчого методу К. Гамсуна.

Критичний реалізм в англійській літературі (Дж. Мередіт, С. Батлер, Т. Гарді, Дж. Голсуорсі). Б. Шоу. Фабіанство Б. Шоу. Естетичні погляди Б. Шоу. Критика Б. Шоу попередньої драматургічної традиції. Вплив Г. Ібсена на Б. Шоу. Книга Б. Шоу "Квінтесенція ібсенізму". Проблема ідеалу. Основні цикли п'єс Б. Шоу ("Неприємні п'єси", "Приємні п'єси", "П'єси для пуритан"). "Професія місіс Уоррен": діалектика характерів і понять, докладність ремарок, прийом "дискусії". Конфлікт "ідеалістів" і "реалістів" у п'єсі "Кандіда". Парадокси самопізнання особистості в п'єсі "Учень диявола". «Пігмаліон». Проблематика драми. "Дім, де розбиваються серця" — зразок інтелектуальної драми-"дискусії". Зміст підзаголовку п'єси. Проблема інтелігенції в драмі. Сутність і характер конфлікту. Антивікторіанський парадокс Б. Шоу. Значення Б. Шоу для становлення "нової драми" і розвитку світової драматургії ХХ століття.

Д. Лондон. Вплив соціалістичних ідей, концепцій Г. Спенсера і Ф. Ніцше на формування письменника. Романтичні традиції у творчості Д. Лондона. Поетизація Півночі в циклі "Північні, оповідання". Романтика боротьби з природою ("Любов до життя"). Критика ніцшеанства в романах "Морський вовк" і "Мартін Іден". Духовна криза письменника. Місце Д. Лондона в літературі критичного реалізму США.

О.О. Блок. Поезія О. Блока як видатне явище російської літератури ХХ ст, як «ціла поетична епоха» (В. Маяковський). Ідейно-естетичні позиції поета й основні етапи його творчого шляху. Співчутливе ставлення О. Блока до революції 1905 р. Шлях поета до Батьківщини й народу («Висячи над містом всесвітнім», «Ще прекрасно сіре небо», «Ситі») і суперечливість його позиції («Барка життя встала», «Ішли на приступ», «Мітинг»). Звернення до некрасівської традиції, новий ліричний герой і соціальні мотиви в поезії О. Блоку цього часу. Особливості оповідальної манери й реалістичні елементи у

віршах міського циклу («Холодний день», «У жовтні», «Вікна у двір», «На горищі» й ін.) Конфлікт мрії й дійсності («Незнайомка»). Багатство любовної лірики О. Блока («Сніжна маска», «Кармен» й ін.). Збірник «Батьківщина». Образ Росії в поезії О. Блока. Еволюція поета від слов'янофільського й містичного тлумачення («Русь») до історичного соціального трактування («На полі Куликовому», «Росія», «Породжені в роки глухі», «Шуліка» й ін.). Художня своєрідність і новаторство патріотичної лірики О. Блока. Особливості сприйняття революції в поемі «Дванадцять», її героїко-романтичний пафос. Образи червоногвардійців. Сатиричне зображення старого миру. Структура, поетика, ритміка поеми.

А. А. Ахматова. Шлях А. Ахматовій (Горенко) у літературу, вступ в «Цех поетів», участь у журналі «Аполлон» і збірнику «Гіперборей». Книги віршів «Вечір» (1912), «Біла згряя» (1917). А. Ахматова й акмеїзм. Традиції О. Пушкіна, М. Лермонтова, Ф. Тютчева й своєрідність художнього миру А. Ахматової. Речовність, матеріальність її поезії як «складного ліричного роману», глибина почуттів і психологічних рухів. Протиріччя й трагічні мотиви любовної драми, духовний мир бентежної героїні, передчуття більших соціальних змін. Особливості поетики, новаторство, стилізація, естетизм.

В. В. Маяковський. Шлях поета в літературу, футуризм, своєрідність молодого В. Маяковського. Теорія футуризму і її протиріччя у творчій практиці поета. Ідеї й образи ранньої лірики В. Маяковського: гуманістичний і романтичний пафос, трагічні мотиви.

С. О. Єсенін. Образ Росії - земного раю в ранній поезії С. Єсеніна. Православна образність. Романтичний сюжет про любов "дикунки" і жителя півночі, зцілення "душі своєї опальної" у циклі "Перські мотиви". "Чорна людина". Вплив "Моцарта й Сал'єрі" О. Пушкіна.

Й. Мандельштам — співець світової культури. Вірш "Я не чув оповідань Оссіана", стаття "Слово й культура" й есе "Розмова про Данте" як вираження естетичної позиції письменника, що бачив у світовій культурі й слові можливість перебороти трагедію часу. Поняття еллінізму. Періодизація творчості поета. Акмеїстичні мотиви в книгах віршів "Камінь" Ідея натхнення речового миру. Звертання до античних і середньовічних образів.

М. І. Цветаєва. Інтимна лірика 20-х років. Любовні драми в поезії М. Цветаєвої. Емігрантська лірика (збірники "Психея", "Ремесло"). Трагічний образ бентежної героїні, її максималізм і романтична спрямованість. Тема внутрішньої невпорядкованості. Образ Росії. Синтаксичні й ритмічні особливості поезії.

М. Булгаков. Творчість М.Булгакова як продовження традицій російської (О. Пушкін, М. Гоголь) і світової (Е. Гофман) класики. Реалістичне і містичне в творах письменника. Апокаліптичний мотив роману "Біла гвардія". З'єднання автобіографічного і конкретно-історичного матеріалу з символічно-містичним

узагальненням. Епіграфи, їх зв'язок з проблематикою роману. Місто і будинок. Сім'я і культура як вираз вищих етичних цінностей, що протистоять суєтності, примарності, зраді і розчаруванню. Мир природи в романі: мотиви снігу і завірюхи. Авторське слово в романі. "Майстер і Маргарита". Творча історія роману. Багатоплановість сюжету і композиції (роман в романі); мета і способи поєднання Єршалаїма й Москви (пейзаж, час, сюжетні паралелі). Лінії Ієшуа і Понтія Пілата, Майстра і Маргарити у вирішенні проблеми добра, свободи людини, її призначення в житті і відповідальності. Роль сюжетно-фантастичної, лінії Воланда і його почту в романі. Традиції Гете і булгаківське ставлення до них. Авторська позиція в описі взаємин Ієшуа, Воланда і Левія Матвія. Філософський (символічний) і побутовий фінали роману. Проблеми реалізму і модернізму; поєднання конкретно-історичної і гротесково-фантастичної образності.

М.О.Шолохов. М. Шолохов – творець епічної картини російського народного життя в ХХ столітті, продовжувач традицій Л.Толстого. Творча історія роману "Тихий Дон" – роману-епопеї, що розкриває історичну долю російського селянства в трагічному ХХ столітті. Стійкість і неминуча цінність народного буття й народної моралі й трагічні катаклізми соціальної історії сторіччя (світова війна, революція, міжусобиця). Втілення багатобічного національного російського характеру в образах Григорія Мелехова, Наталі, Ілліїни, Ксенії. Проблема трагічного в "Тихому Доні" і суперечки про неї в дослідницькій і критичній літературі. Мир природи і його філософська функція в романі.

Т. Драйзер. Вплив філософії Г. Спенсера на Т. Драйзера. Бальзаківські традиції і мотиви в романі "Сестра Керрі". Зображення американського суспільства в романі. Модернізм – мистецтво, породжене ХХ століттям, "мистецтво сучасності". Модернізм і класика ХІХ століття. Неправомірність протиставлення модернізму і реалізму. Різна інтенсивність освоєння нових засобів і форм художньої зображальності письменниками різних поколінь і різної естетичної орієнтації.

Процеси об'єктивізації і суб'єктивізації в літературі модернізму. Міфотворчість, "плин свідомості", монтаж, художнє перетворення категорій простору і часу в літературі ХХ століття. Література і психологія. Фрейдизм і література. Філософія екзистенціалізму і література.

Дж. Джойс, М. Пруст і Ф. Кафка — "батьки модернізму". Міфологізм, створення моделі світу у творчості Дж. Джойса. "Улісс" Дж. Джойса як модерністський епос, як реалізація звертання письменника до всеосяжних форм зображення буття, створення "універсалиї" життя. Дж. Джойс — міфотворець ХХ століття. Естетика і художня система Дж. Джойса — поета, прозаїка, драматурга. Звертання М. Пруста до форми "суб'єктивної епопеї". Роман "У пошуках утраченого часу". Тема пам'яті в романі. Концепція особистості й

руйнування характеру в романі. "Плин свідомості". Проблема мистецтва й творчої особистості у творчості М. Пруста ("Утіхи і дні", "Жан Сантей", "Проти Сент-Бева", "У пошуках утраченого часу"). М. Пруст і А. Бергсон. Створення Ф. Кафкою "конструкцій", що передають алогізм і абсурдність світу. Експресіонізм і творчість Ф. Кафки. Ф. Кафка і "празька школа". Художній світ Ф. Кафки і поняття "кафкіанство". Проблема відчуження людини в антигуманному світі. Романи, новели, притчі, епістолярна спадщина Ф. Кафки. Алегоризм творів Ф. Кафки. Роман "Процес", новела "Перевтілення", притчі "Дерева", "Залізничні пасажири", "Перед законом", "Прометей". Образ абсурдного світу й абсолютизація зла.

Сюрреалізм і роль Г. Аполлінера в створенні естетики сюрреалізму — зіставлення непорівнянного. А. Барбюс і Е. Золя. Антивоєнна тема у творчості А. Барбюса. Роман "Вогонь" — "щоденник одного взводу", "прозаїчна форма епічної поеми" (за словами А. Барбюса). Документалізм і публіцистичність прози А. Барбюса. А. Барбюс і письменники "втраченого покоління".

Епічні твори Роллана ("Зачарована душа"). Вибір шляху, визначення своєї життєвої позиції героями роману.

Традиції німецького романтизму у творчості Г. Гессе. Еволюція від "Петера Каменцида" до "Деміану" і "Степового вовка" — творів, що відобразили світовідчужання сучасників подій воєнного й першого післявоєнного років. Ідеал духовної волі в творах Г. Гессе. Гессе про Достоевського. Звертання до філософії і культури Сходу в пошуках шляху до усвідомлення всеєдності природи і пошуків духовної гармонії. Принцип "біполярності" і його реалізація в творах Г. Гессе. Співвіднесення "поезії буття" і "прози буття". Іронія Г. Гессе, його ставлення до "романтичної іронії" у німецькій літературі епохи романтизму. Роман "Степовий вовк". Розкриття в романі символіки назви. Образ Гаррі Геллера. Філософська утопія "Гра в бісер".

Творчість Б. Брехта — поета, драматурга, режисера і теоретика драми. Антивоєнна й антифашистська теми у творчості Б. Брехта. "Балада про мертвого солдата" і п'єси 20-х років. "Трикопійчана опера". Теорія "епічного театру" Б. Брехта в її відношенні до "арістотелівського театру". Трактати Б. Брехта "Про експериментальний театр" і "Малий органон для театру". Принцип "очуження". П'єси Б. Брехта 30-40-х років. "Матінка Кураж та її діти", "Добра людина із Сичуаня". Проблема особистої відповідальності й образ вченого в "Житті Галілея". Театр Б. Брехта "Берлінер-ансамбль". Значення театру Б. Брехта для театрального мистецтва і творчості драматургів ХХ століття, п'єс Ф. Дюрренматта і М. Фріша.

Завершення форсайтівського циклу Дж. Голсуорсі ("У петлі", "Здається в оренду", трилогія "Сучасна комедія"). Трилогія "Остання глава". Статті Дж. Голсуорсі "Література і життя", "Створення характеру в літературі". Полеміка Дж. Голсуорсі з модерністами.

Вихід на літературну арену нового покоління письменників — ірландця Дж. Джойса, В. Вулф і Лоуренса, англо-американського поета Т. Еліота.

Програмні статті про мистецтво: "Драма і життя", "Нова драма Ібсена", "День юрби". Дж. Джойс, Г. Ібсен та М. Метерлінк.

Антиутопія в літературі ХХ століття. "Прекрасний новий світ" О. Хакслі, "Звіроферма" і "1984" Дж. Оруелла в їхньому співвідношенні з романами Є. Замятіна "Ми", А. Платонова "Чевенгур", В. Набокова "Запрошення до страти". Антиутопії — філософсько-художній коментар до суспільно-політичної ситуації в сучасному світі. Особистість в умовах технічного прогресу, тоталітаризму, втрати духовних цінностей.

Е. М. Ремарк і творчість письменників "втраченого покоління". Роман Е.М. Ремарка "На західному фронті без змін", роман Е. Хемінгуея "Прощавай, зброе!" і роман Р. Олдінгтона "Смерть героя". Загальне й особливе в цих творах. Еволюція поглядів і творчості Е. Ремарка, Е. Хемінгуея й Р. Олдінгтона в 30-40-і роки. Зміст поняття "втрачене покоління" і погляд на нього з позицій ретроспективи сучасності.

Американська література в період між світовими війнами. Тема «американської мрії» й «американської трагедії» у творчості письменників США. Романи Т. Драйзера. Важка доля роману «Сестра Керрі». Суперечливий характер головної героїні. Авторська позиція в романі. Діловий світ у трилогії про Каупервуда. Мистецтво і художник у романі "Геній". становлення особистості в "Американській трагедії". Новелістика Андерсона ("Уайнсбург, Огайо"). Ф.С. Фіцджеральд — письменник "століття джазу". Романтичне переломлення теми американської мрії і ворожого їй прагматизму у творчості Ф.С.Фіцджеральда. «Американська мрія» в романі "Великий Гетсбі". Загибель обдарованої особистості в романі «Ніч лагідна».

Тема війни у творчості Е. Хемінгуея. Рання новелістика: своєрідність стилю творів збірника "У наш час". Принцип "айсберга". Роман "Фієста", трагічне світосприйняття героя, позиція стоїцизму. Тема фієсти і тема кориди - народного свята і напруженої боротьби. Любов і війна в романі "Прощавай, зброе!". Толстовська традиція зображення війни в романі ліричного типу. Антифашистська тема в творах Е. Хемінгуея 30-40-х років. Роман "По кому подзвін". Ліричне, драматичне й епічне в романі Е. Хемінгуея. Утвердження людської гідності і гуманістичних цінностей у повісті "Старий і море".

Історія й образ американського Півдня у творчості У. Фолкнера. Міфологізм У. Фолкнера. Соціально-конкретне і вічне — основні складові художнього світу У. Фолкнера. Будова, часові і просторові координати, "плин свідомості" у романі "Шум і лють". Сьогодення в його відношенні до минулого (повість "Ведмідь"). Природа і цивілізація. У.Фолкнер і "південна школа" у літературі США (Р. Уоррен, У. Стайрон).

Американська драматургія 20-30-х років і творчість Ю. О'Ніла. Пошуки форми сучасної трагедії і поетика драматургії Ю. О'Ніла. Мотив трагічного для людини розриву з природою ("Кошлата мавпа"). П'єса "Любов під в'язами".

Змістовний модуль 5

Література 2 половини ХХ ст.

А. Камю. Еволюція поглядів і творчості: від "Міфу про Сізіфа" і "Стороннього" до роману "Чума" і есе "Людина, що бунтує". Екзистенціальна проблематика і романтичні витoki в творчості раннього А. Камю: мотив "панує абсурд — перемагає любов". Протиріччя світогляду письменника — ідеолога абсурдизму і захисника справедливості, активної дії і стоїцизму. Протиставлення людської гідності силам нігілізму. Відмова від "нейтрального тексту". Участь А. Камю в Опорі. А. Камю і Ф. Достоєвський. П'єса "Калігула" як міф "абсолютної волі". Песимістична картина світу, захист моральних цінностей, розуму й істини у творчості А. Камю.

Ж. П. Сартр — письменник-екзистенціаліст. "Буття і ніщо" — основна філософська праця Сартра. Роман "Нудота" — філософсько-художній маніфест атеїстичного екзистенціалізму. Образ абсурдного світу в романі і передача відчуттів героя, що усвідомив себе "зайвим" у позбавленій змісту реальності. Процес відкриття "фундаментальної абсурдності" буття як основа сюжету і структури роману. Оповідання Ж. Сартра "Стіна". Тема переосмислення життєвих і моральних цінностей людиною перед лицем смерті.

Федеріко Гарсія Лорка. Поетичні збірки. "Циганське романсеро". Фольклорно-міфологічна традиція у віршах Г. Лорки. Поетична драма "Маріана Пінеда" — синтез історії і легенди. Образ народної героїні. Тема любові і волі. Г. Лорка — режисер, актор і художник у створеному ним театрі "Ла Баррака". Трагедії "Криваве весілля" і "Будинок Бернарди Альби". Передчуття війни, що насувається. Поєднання теми долі з темою особистої відповідальності.

Творчість Т. Манна у воєнні й післявоєнні роки: від "Міркування аполітичного" до створення "інтелектуальних романів" з філософсько-історичною проблематикою. Значення філософії й літературної класики для Т. Манна. А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, Й. Гете, Л. Толстой і Ф. Достоєвський у сприйнятті Т. Манна. Романи "Чарівна гора" і "Лотта у Веймарі". Проблема гуманізації міфу, образ Й. Гете, проблема часу. Мрія про "нову гуманність" у її зв'язку з мрією про "стару Німеччину". Поняття "політичної гуманності" у трактуванні Т. Манна. Звертання до міфологічного в тетралогії "Йосип і його брати". Т. Манн і музика. Проблематика і структура роману "Доктор Фаустус". Традиції роману виховання. Образи героя, оповідача й автора. Леверкюн — "герой нашого часу, що несе в собі вію біль епохи" (Т. Манн). Загальнолюдське та конкретно-історичне в романі. Тема уболівань про Німеччину. Тема мистецтва і художника, його відповідальності за духовне здоров'я народу.

"Доктор Фаустус" як підсумок творчості Т. Манна, синтез ключових аспектів його філософсько-естетичних шукань.

Історичний роман у німецькій літературі. Творчість Г. Манна — романіста і публіциста. Романи "Юність короля Генріха IV" і "Зрілість короля Генріха IV". Образ борця-гуманіста, що прагне до миру і єдності європейських держав. Історична тематика романів Л. Фейхтвангера і С. Цвейга, її зв'язок із сучасністю.

Література «тих, хто повернувся» у післявоєнній Німеччині. Переоцінка спадщини минулого, національна самокритика, осмислення нової дійсності в німецькій літературі. В.Борхерт «на вулиці перед зачиненими дверима». Проблематика драми, образна система. Еволюція творчості письменника. Антимілітаристська спрямованість творчості Г. Белля. Образна система роману "Де ти був, Адаме?" «Подорожній, коли ти прийдеш у Спа...» як вершина світової антивоєнної новелістики. Метафоричний характер роману «Більярд о пів на десяту». Глибокий психологізм романів "І не сказав жодного слова", "Очима клоуна". Творчість Г. Грасса і його роман "Бляшаний барабан".

Англійський роман другої половини ХХ століття. Філолофсько-алегоричні романи-притчі В. Голдінга. "Володар мух". Образна система. Моральна та соціальна проблематика роману. Образ «звіра» як уособлення тваринного початку. Алегоричний характер роману "Шпиль". В. Голдінг і екзистенціалізм.

Філолофсько-психологічні романи Айріс Мердок. Еволюція письменниці від екзистенціалізму до неоплатонізму. Ідеї лінгвістичної філософії в романах А. Мердок. Романи "Під мережею", "Сон Бруно". Проблеми мистецтва в романі "Чорний принц", «Море, море».

Творчість Дж. Фаулза. Звертання до теми здобуття самосвідомості як необхідної умови здобуття волі. Прихильність до класики й сміливі художні експерименти Дж. Фаулза — романіста, автора оповідань та повістей. Значення Гомера і В. Шекспіра для Дж. Фаулза. Проблема «багатьох та небагатьох» у романі "Колекціонер". Тема мистецтва і художника в "Вежі з чорного дерева" і "Даніелі Мартіні". Поетика постмодернізму і роман "Жінка французького лейтенанта". Схема вікторіанського роману. Інтертекстуальність. Своєрідність вирішення конфлікту, кілька варіантів фіналу роману. "Відкрита" форма оповіді.

Філософія й естетика літератури абсурду. Антидрама й антироман у літературі Франції. Соціальний гротеск і пародіювання соціальної реальності в п'єсах Е. Йонеско "Голомоза співачка", "Носороги". Театр Ф. Беккета. Антидрама "У чеканні Годо". Естетика бездіяльності і безмовності. П'єси Г.Пінтера "Сторож", "Краєвид", "Колекція". Французький "новий роман". Поетика роману "Золоті плоди" Н. Саррот. Пародіювання стереотипів

сучасного суспільства. Романи і кіноромани А. Роб-Грійє "У лабіринті" і "Того року у Марієнбаді". Стаття А. Роб-Грійє "Про деякі застарілі поняття".

Творчість Дж. Селінджера в контексті "контркультури". Роман Дж. Селінджера "Над прірвою в житті", оповідання. Відчуженість, загострене відчуття розладу життя, суспільства, засудження фальші, лицемірства, "показухи", "облуди", характерних для героя Дж. Селінджера. Подолання самотності, пошук себе в допомозі дітям.

Жанр фантастики в літературі другої половини ХХ століття. Науково-фантастичний роман С. Лема «Солярис». Моральна проблематика твору. Образ океану як головний у романі. Фантастичні твори Р.Бредбері. Антиутопічний характер роману «451 градус за Фаренгейтом». Моральні проблеми оповідань Р.Бредбері «Усмішка», «Все літо в один день», «Канікули» тощо.

Література країн "третього світу", зростання її ролі у світовому літературному процесі ХХ століття. Латиноамериканська література.

Художні пошуки, досягнення і відкриття Г. Маркеса, А. Карпентьєра, Х. Кортасара, Х. Борхеса. "Магічний реалізм" і "необароко" у латиноамериканській літературі. Реалізація "магічного реалізму" і "необароко" у творчості К. Маркеса і А. Карпентьєра. Повість "Царство земне" — художнє кредо А. Карпентьєра. Роман "Сто років самотності" Г. Маркеса. Тема долі латиноамериканського континенту в романі і міфологема самотності. Філософське осмислення історії і проблема національної самосвідомості. Час, історичне і метафізичне. Тема зміни поколінь і цивілізацій. Своєрідність поетики роману Г. Маркеса: низьке і піднесене, трагічне і комічне в їхній взаємодії, "карнавальні" джерела. Минуле і сьогодення в романі К. Фуентеса "Смерть Артеміо Круса". Фантастика і містицизм у творчості Х. Кортасара. Категорія "гри", художній і соціальний зміст гри в романі Х. Кортасара "Гра в класики".

Російська література другої половини ХХ століття.

Епічне осмислення Вітчизняної війни як етапу всесвітньої історії боротьби за волю людини, за демократичне суспільство, моральність і гуманізм у романі В.Гроссмана "Життя й доля". Дискусії навколо роману. Людина на війні в романі К.Симонова «Живі і мертві».

Осмислення у філософсько-притчовій оповіді на військовому матеріалі загальнолюдських моральних проблем у прозі В. Бикова ("Сотников", "Обеліск", "Знак біди"). Поглиблений аналіз психології людини в екстремальній ситуації, дослідження людських можливостей.

В.М.Шукшин. Проблема народу як центральний, визначальний зміст прози й кінодраматургії В. Шукшина. Жанрове й стильове різноманіття творчості письменника. Створення різноманітного народного національного характеру в оповіданнях письменника. Циклізація як принцип композиції:

"Сільські жителі", "Характери", "Земляки", "З дитячих років Івана Попова", сатиричні цикли тощо.

В.Г.Распутін – найбільш відомий представник "селянської прози". Сучасне громадське життя у світлі національних і загальнолюдських цінностей у повістях "Живи й пам'ятай", "Останній термін", "Прощання із МатЬорою" й ін. Тема наступності духовної спадщини і його руйнування в результаті матеріально-технічного "прогресу" й індивідуалістичної психології.

О.І.Солженіцин. Творчий шлях О. І. Солженіцина. Ранні оповідання письменника. "Один день Івана Денисовича". Зображення тоталітаризму і репресій. Іван Денисович як тип російського національного характеру. Сюжетні і композиційні особливості. Своєрідність художньої мови. "Матронин двір". Сенс первинного заголовка "Не стоїть село без праведника". Праведник Матрона і традиції життійної літератури. Протистояння людей і "паразитів неспівчутливих" в системі образів. "Матронин двір" і "селянська проза" 60-70-х років. Історико-філософська проблематика, політичне значення і жанрова своєрідність книги "Архіпелаг ГУЛАГ".

Проза постмодернізму. Визначення постмодерна й дискусії про нього.

Поема в прозі В. Єрофєєва "Москва-Петушки". З'єднання знижено-побутового, сатиричного плану з екзистенціально-філософським і релігійно-містичним. Інтертекстуальність та її роль у поемі. Трагізм образу головного героя.

Змістовий модуль 5

Методика навчання світової літератури в школі

ВСТУП

МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ ЯК НАУКА

Теоретичні основи курсу. Предмет, зміст, структура курсу. Методика викладання у системі філологічних і гуманітарних наук. Її зв'язок з філософією, педагогікою, психологією, літературознавством, мовознавством, мистецтвознавством, етикою й естетикою. Роль передового досвіду вчителів-новаторів у розвитку методичної науки. Актуальні проблеми методики викладання літератури на сторінках спеціальної періодики. Журнали й газети, що висвітлюють процес літературного утворення в Україні.

ПРИНЦИПИ, ЗМІСТ І СТРУКТУРА ШКІЛЬНОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ

Література як навчальний предмет у середніх загальноосвітніх навчальних закладах різних типів. Завдання й функції вивчення літератури в школі. Різноманіття концепцій літературної освіти. Зміст і структура шкільного курсу зарубіжної літератури. Принципи побудови програм із зарубіжної літератури для 5-8 й 9-11 класів. Система розташування матеріалу в програмах для старших класів, зв'язок між розділами, оглядові й монографічні теми. Навчально-методичні комплекси. Характеристика підручників, хрестоматій, методичних посібників із зарубіжної літератури, рекомендованих Міністерством науки й освіти України для використання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах країни.

ГЕНЕЗИС РОЗВИТКУ МЕТОДИЧНОЇ НАУКИ

Основні етапи розвитку методики зарубіжної літератури. Зародження словесності як шкільної дисципліни й методики як науки. Розвиток шкільної літературної освіти в 19

столітті. Спадщина Ф.І.Буслаєва, В.І.Водовозова, В.П.Острогорського, творче переломлення класичних методичних традицій. Основні методичні плинні кінця 19 століття - початку 20 століття. Значення праць А.Д.Алфьорова, В.В.Данилова. Методичні шукання 1920-30-их років. Актуальність методичної спадщини М.А.Рибникової, В.В.Голубкова. Методичні пошуки 1950-70-х років, досвід викладання російської літератури відомих вчителів-словесників: Е.Н.Ільїна, Н.А.Сосніної, В.П.Медведевої й ін. Наукові дослідження Р.И.Альбеткової, О.Ю.Богданової, В.Г.Маранцмана й ін. Сучасний етап розвитку методичної науки в Україні. Дослідження Л.Ф.Мирошніченко, Е.А.Ісаєвої, Ж.В.Клименко, О.М.Ніколенко, Ю.І.Ковбасенка, О.М.Куцевол й ін. Принципи й характер дискусій про викладання літератури. Актуальні проблеми сучасної методики викладання зарубіжної літератури. Творчий розвиток методичних традицій - одне з умов удосконалення навчально-виховного процесу.

УЧИТЕЛЬ ЛІТЕРАТУРИ І ЙОГО ПРОФЕСІОНАЛІЗМ

Модель професійної діяльності вчителі літератури і її складових. Методична діяльність. Учитель літератури й професійні вимоги до нього. Модель методичної креативності вчителя літератури. Поняття художньо-педагогічної спрямованості особистості вчителя літератури, естетична творча здатність, комунікативно-виконавська сфера естетичної творчої здатності.

Творча лабораторія вчителя-словесника, словесник як педагог-дослідник. Роль самоосвіти в удосконаленні професійної підготовки вчителі, у підвищенні рівня художньо-естетичного сприйняття творів літератури й мистецтва.

Моделювання курсу літератури як основа творчого викладання. План й імпрровізація в шкільному викладанні літератури.

Облік й оцінка якості підготовки школярів з літератури як засіб зворотного зв'язку й стимулювання їх активної навчальної діяльності.

ЛІТЕРАТУРНИЙ РОЗВИТОК УЧНЯ-ЧИТАЧА

Літературний розвиток читача – школяра. Вікові особливості й періоди літературного розвитку учнів. Літературні здібності. Періоди розвитку учня-читача. Вивчення й удосконалювання читацьких інтересів і здібностей школярів. Критерії літературного розвитку учня. Методики вивчення й оцінки рівня підготовки різних вікових груп Н.Д. Молдавської, В. Г. Маранцмана.

ВИДИ ПЛАНУВАННЯ ШКІЛЬНОГО КУРСУ СВІТОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Планування як основа творчого викладання літератури. Види планування - календарно-тематичне, тематичне, поурочне. Структура кожного виду плану. Наукова організація праці вчителі літератури.

Задум уроку літератури і його реалізація. Етапи підготовки вчителі до уроку. Конструювання конспекту уроку й моделювання його в шкільній аудиторії. Вимоги до дидактичної й методичної структури уроку літератури. Критерії оцінювання ефективності проведеного уроку.

Підготовка й рішення навчальних завдань і вправ, спрямованих на формування художнього сприйняття, пояснення структури художнього образу, розкриття авторської позиції, розгляд сюжетно-композиційних особливостей художнього твору. Зв'язок уроку з іншими видами занять. Оцінювання й облік знань й умінь учнів як спосіб зворотного зв'язку вчителі й класу, стимулювання активної діяльності учнів.

Творче освоєння досвіду роботи провідних методистів України (Л.Ф.Мирошніченко, Е.А.Ісаєва, Ж.В.Клименко, О.М.Ніколенко, Ю.И.Ковбасенко й ін.) і вчителів-словесників (Л.С.Айзерман, Е.Н.Ільїн, В.А.Лазарєва, Г.П.Лазаренко, С.В.Рудаковська, А.О.Мельник й др.). Творчі пошуки вчителів-словесників Вінницької області й міста Вінниці.

УРОК ЛІТЕРАТУРИ ЯК ХУДОЖНЬО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЦІЛЕ

Сучасні вимоги до уроку літератури. Урок літератури як художньо-педагогічне ціле. Основні класифікації уроку літератури. Типологія уроків літератури на основі специфіки змісту предмета (Н. И. Кудряшов). Традиційні й інноваційні уроки літератури. Урок-лекція. Урок-семінар. Інтегровані уроки. Уроки компаративного й культурологічного аналізу. Урок-диспут. Урок-гра й ін. Задум уроку і його реалізація. Технологія підготовки уроку літератури. Урок літератури як діалог. Оглядний аналіз робіт «Активні форми викладання літератури» / Під ред. Р.И.Альбетковой; Нестандартні уроки російської літератури: 10-11 кл. / Авт.-сост. И.В.Булгакова. Ростов Н/Д., 2002; Ніколенко О.М., Куцевол О.М. Сучасний урок зарубіжної літератури: Посібник для вчителя. К., 2003; Смелкова З.С. Педагогічне спілкування: Теорія й практика навчального діалогу на уроках словесності. М., 1999.

МЕТОДИ І ПРОЙОМИ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРИ

Методи й прийоми вивчення літератури в школі. Основні системи методів у дидактиці (М.Н.Скаткин, И.Я.Лернер, М.Н.Махмутов, Ю.К.Бабанський) і облік предметної специфіки. Створення системи специфічних методів викладання літератури (В.В.Голубков, Н.И.Кудряшов, В.А.Никольський й ін.). Система В.В.Голубкова (метод лекції, метод літературної бесіди, метод самостійної роботи); система Н.И.Кудряшова (метод творчого читання й творчих завдань, евристичний, дослідницький, репродуктивний методи). Сучасні класифікації методів навчання літератури в роботах Л.Ф.Мірошніченко, В.Г.Маранцмана, М.Г.Качурина, Г.Н.Іоніна.

ОСНОВНІ ЕТАПИ ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНОГО ТВОРУ В ШКОЛІ

Зміст й етапи літературної освіти в сучасній школі, перехід на концентричне вивчення літератури. Основні дидактичні й літературознавчі принципи викладання літератури в основний і повній (середньої) школі. Проблеми організації процесу навчання літературі «іманентного читання» в 5-7 класах. Пропедевтичний (фрагментарний) історико-літературний курс в 8-9 класах, його особливості. Курс літератури на історико-літературній основі в старших класах. Сполучення монографічних й оглядових тим. Структура монографічної теми, вибір літературознавчої й методичної концепції. Варіанти планування монографічних й оглядових тим (системи уроків).

Основні етапи вивчення літературного твору в школі: вступні заняття, читання, аналіз і заключні заняття. Мета й функції вступних занять, їхній зміст і форма. Читання й аналіз твору як взаємозалежні види навчальної діяльності школярів. Організація читання, види читання. Робота із засвоєння тексту художнього твору. Класне й домашнє читання. Підготовка до виразного читання. План і переказ тексту, їхні види. Своєрідність шкільного аналізу художнього твору, його відмінність від літературознавчого за метою, обсягом, засобами вивчення, емоційним фарбуванням. Активізація пізнавальної діяльності школярів і розвиток навичок самостійної роботи з текстом. Розвиток й ускладнення прийомів аналізу на кожному етапі літературної освіти. Поглиблення й збагачення читацького сприйняття в ході аналізу, формування творчої активності й інтересу до читання й вивчення літературного твору.

Заключні заняття з вивчення літературного твору, їхні основні завдання. Підсумковий характер завдань, сполучення образно-емоційного й раціонально-логічного підходів. Види контролю (поточний, тематичний, семестровий, підсумковий, державна атестація). Види тестових й інших завдань (репродуктивних, аналітичних, дослідницьких, пошукових, творчих).

СПРИЙНЯТТЯ І ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ У ЇХНІЙ ЖАНРОВО-РОДОВІЙ СПЕЦИФІЦІ

Взаємозв'язок сприйняття й аналізу художніх творів. Підготовка до сприйняття літературного твору. Читання як соціальна й методична проблема. Вікові й індивідуально-типологічні особливості читацького сприйняття.

Вивчення епічних творів

Вивчення епічних творів. Методика аналізу епічного твору. Особливості сприйняття епічних творів школярами, їхній облік у виборі шляху й аспектів аналізу. Варіанти організації вивчення великого за обсягом епічного твору. Цілісний розгляд епічного твору й проблема виборного аналізу. Поетика епічного тексту в шкільному вивченні. Роль авторської позиції й індивідуального стилю письменника в розвитку інтересу до читання й аналізу твору.

Вивчення драматичних творів

Вивчення драматичних творів в школі. Подолання труднощів сприйняття драми школярами, усвідомлення авторської позиції. Особливості драматургії (художня умовність, сюжетність, «суперечність» й ін.) як основа шкільного аналізу драматичного твору. Методичні прийоми й організаційні форми при підготовці до читання й аналізу драми в її художній специфіці. Найбільш ефективні прийоми вивчення драматичного твору: побудова мізансцен, читання в ролях, інсценізація, перегляд спектаклю (його уривка), написання театральної рецензії, складання режисерського, акторського, театрознавчого й іншого коментарів і т.д. Воля читацької інтерпретації драматичного твору. Виявлення й осмислення драматичного конфлікту й способів створення характерів. Використання сценічної історії п'єси, наочності й ТЗН при вивченні драми.

Вивчення ліричних творів

Вивчення лірики в школі. Лірика в сприйнятті учнів. Цілісний аналіз ліричного твору. Поняття про ліричного героя. Життєвий і духовний досвід читача як умова сприйняття лірики. Необхідність активного співпереживання як умова збагнення ідейно-естетичного змісту вірша. Виразне читання на уроках вивчення ліричних творів. Вивчення особливостей поетичного мовлення. Вивчення віршування й віршованих розмірів. Формування вмінь багаторівневого аналізу поетичного тексту.

ПИТАННЯ ІСТОРІЇ Й ТЕОРІЇ ЛІТЕРАТУРИ І ЇХНЄ ВИВЧЕННЯ В СЕРЕДНІЙ І СТАРШИХ КЛАСАХ

Історія літератури в шкільному вивченні. Методологічне й методичне значення основ науки про літературу в системі шкільної літературної освіти. Значення історико-літературних знань у підготовці учнів. Творча індивідуальність письменника, структура літературного твору як центральні поняття курсу літератури 5-9 класів. Особливості курсу на історико-літературній основі в старших класах.

Принципи вивчення біографії письменника на різних етапах навчання літературі. Життєвий і творчий шлях письменника як об'єкт вивчення в школі. Ефективні методи, прийоми й форми вивчення біографії письменника. Джерела вивчення біографії письменника (щоденники, епістолярії, мемуари, художньо-біографічні, автобіографічні твори тощо). Пошуково-дослідницька робота учнів при вивченні життєвого шляху письменників.

ВИВЧЕННЯ ЛІТЕРАТУРНО-КРИТИЧНИХ МАТЕРІАЛІВ

Роль літературної критики в шкільній літературній освіті. Методика вивчення літературно-критичних статей. Робота над планом, тезами, конспектом. Підготовка рефератів, повідомлень, анотацій, есе й т.д.

ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИКО-ЛІТЕРАТУРНИХ ПОНЯТЬ

Теорія літератури і її значення в шкільній літературній освіті. Система теоретико-літературних понять, досліджуваних у школі. Особливості засвоєння теоретико-літературних понять учнями середніх і старших класів. Послідовність і системність у формуванні теоретико-літературних понять. Проблеми «шкільного» літературознавства.

РОЗВИТОК УСНОГО І ПИСЕМНОГО ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ ШКОЛЯРІВ

Розвиток мовлення учнів як соціальна й методична проблема. Її рішення в системі літературної освіти. Формування комунікативної компетенції на різних етапах навчання літературі. Провідні принципи формування й удосконалювання мовної діяльності. Розмаїтість методичних прийомів, що стимулюють творчу мовну діяльність школярів.

Основні напрямки роботи з розвитку мовлення учнів; критерії й рівні мовного розвитку. Діалогічне спілкування на уроці літератури, поняття про мовні ситуації.

Розвиток писемного мовлення школярів. Види творів. Жанри творів. Типологія творів на літературну тему. Підготовка учнів до написання творів. Вимоги до письмових робіт, їхній аналіз і критерії оцінки.

ПОЗАКЛАСНА І ПОЗАШКІЛЬНА РОБОТА З ЛІТЕРАТУРИ

Позакласна робота з літератури. Взаємозв'язок навчальної й позакласної роботи із предмета. Організація позакласного читання. Система уроків позакласного читання і їхнє значення у вихованні творчого читача. Зміст й організація позакласної роботи з літератури. Форми позакласної роботи. Факультативні заняття в системі освіти школярів. Методика проведення факультативу. Моделювання факультативних курсів для різних вікових груп учнів. Облік й оцінка якості підготовки школярів з літератури як засіб зворотного зв'язку й стимулювання їх активної навчальної діяльності.

ІННОВАЦІЇ В ЛІТЕРАТУРНІЙ ОСВІТІ ШКОЛЯРІВ

Огляд сучасних досліджень за методикою викладання літератури. Визначення дискусійного поля методики й практики викладання літератури в середніх навчальних закладах України. Інноваційні шукання вчителів-словесників на сторінках методичної періодики.

3. Рекомендована література

Основна

1. Активные формы преподавания литературы. Лекции и семинары на уроках в старших классах / Под ред. Р.И.Альбетковой. – М.: Просвещение, 1991. – 175 с.
2. Артамонов С.Д., Историия зарубежной литературы XVII-XVIII вв./ С.Д. Артамонов, Р.М. Самарин - М.: Просвещение, 1973.- 418 с.
3. Богданова О.Ю. и др. Методика преподавания литературы: Учебник / О.Ю. Богданова, С.А. Леонова, В.Ф. Чертова. – М.: Академия, 2004. – 397 с.
4. Всесвітня література в середніх навчальних закладах України. – 2004. - №6. (Тематичний номер журналу, присвячений шляхам і видам аналізу художнього твору на уроках літератури).
5. Давиденко Г.Й. Історія зарубіжної літератури XVII- XVIII століття: Навчальний посібник / Г.Й Давиденко, М.О.Величко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 292 с.
6. Дудова Л. В. Модернизм в зарубежной литературе: Учебное пособие / Л.В. Дудова, Н.П.Никольская, В.П. Трыков. — М.: Флинта, 1998. – 350 с.
7. Ерофеева Н.Е. Зарубежная литература XVII века: Учебное пособие / Н.Е. Ерофеева. – М.: Дрофа, 2004. – 675 с.
8. Зарубежная литература XX ст. 1871-1917: Хрестоматия / под ред. Н.П. Михальской, Б.И. Пуришева. — М.: Просвещение, 1981. – 525 с.
9. Зарубіжна література ранніх епох: Античність. Середні віки. Відродження. - К.: Вища школа, 1994. – 418 с.
10. Ісаєва О.О. Теорія і технологія розвитку читацької діяльності старшокласників у процесі вивчення зарубіжної літератури / О.О.Ісаєва. – К.: Академія, 2003. – 380 с.
11. Качурин М.Г. Организация исследовательской деятельности учащихся на уроках литературы: Книга для учителя / М.Г.Качурин. – М.: Просвещение, 1982. –175 с.
12. Клименко Ж.В. Теорія і технологія вивчення перекладних художніх творів у старших класах загальноосвітньої школи: Монографія / Ж.В.Клименко. – К.: Наука, 2006. – 340 с.
13. Кудряшов Н.И. Взаимосвязь методов обучения на уроках литературы: Книга для учителя / Н.И.Кудряшов. – М.: Просвещение, 1981. – 190 с.
14. Література західноєвропейського середньовіччя : навчальний посібник – хрестоматія / за ред. Н.О.Висоцької. - Вінниця: Нова книга, 2003.- 449 с.

15. Мірошниченко Л.Ф. Методика викладання світової літератури в середніх навчальних закладах: Підручник / Л.Ф.Мірошниченко. – К.: Вища школа, 2007. – 415 с.
16. Нартыев Н.Н. История зарубежной литературы XVII-XVIII веков: Учебно-методическое пособие. – М.: Просвещение, 2005. – 587 с.
17. Неустроев В.П. Литература скандинавских стран (1870-1970) / В.П.Неустроев. — М., Просвещение, 1980.- 412 с.
18. Ніколенко О.М. Бароко. Класицизм. Просвітництво / О.М.Ніколенко. – Харків: Ранок. – 2003. – 224 с.
19. Ніколенко О.М. Сучасний урок зарубіжної літератури: Посібник для вчителя / О.М.Ніколенко, О.М.Куцевол. – К.: Вид. центр «Академія», 2003. – 288 с.
20. Обломиевский Д.Д. Французский символизм / Д.Д.Обломиевский. — М. : Наука, 1973.- 387с.
21. Пашенко В. І. . Антична література / В.І. Пашенко, Н.І. Пашенко -К.: Вища школа, 2005.- 580 с.
22. Проблемы преподавания русской литературы в средней школе: Пособие для учителя / Т.Ф.Курдюмова, И.С.Збарский и др; Под ред. Т.Ф.Курдюмовой. – М.: Просвещение, 1985. – 192 с.
23. Рыбникова М.А. Очерки по методике литературного чтения: пособие для учителя / М.А.Рыбникова – М.: Просвещение, 1985. – 288 с.

Додаткова

1. Анализ художественного произведения: в контексте творчества писателя / Под ред. М.Л.Семановой. – М.: Наука, 1987. – 110 с.
2. Берковский Н.Я. Романтизм у Німеччині / Н.Я. Берковский— М.: Наука, 1973.- 560 с.
3. Буяльский Б.А. Курс на мастерство: Пособие для учителя-словесника / Б.А.Буяльский. – К.: Рад. школа, 1970. – 206 с.
4. Гуковский Г.А. Изучение литературного произведения в школе / Г.А.Гуковский. – М.; Л.: Наука, 1995. – 266 с.
5. Давиденко Г.Й. Історія зарубіжної літератури XIX – початку XX століття: Навчальний посібник / Г.Й. Давиденко, О.М.Чайка. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
6. Давиденко Г.Й. Історія зарубіжної літератури XX століття: Навчальний посібник / Г.Й. Давиденко, Г.М. Стрельчук, Н.І. Гричаник. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 504 с.
7. Давиденко Г.Й. Історія новітньої зарубіжної літератури: Навчальний посібник / Г.Й. Давиденко, О.М. Чайка, Н.І. Гричаник, М.О. Кушнерьова. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 274 с.
8. Елистратова А.А. Английский роман эпохи Просвещения / А.А. Елистратова. – М.: Просвещение, 1966.– 497 с.
9. Жирмунський А.М. Очерки по истории классической немецкой литературы / А.М. Жирмунський. – Л.: Наука, 1972.- 580 с.
10. Зарубіжні письменники. Енциклопедичний довідник: У 2-х тт./ За ред. М. Михальської та Б.Щавурського. – Тернопіль: Мандрівець, 2005. – 483 с.
11. Зепалова Т.С. Уроки литературы и театр / Т.С.Зепалова. – М.: Просвещение, 1982 / Т.С.Зепалова. – 176 с.
12. Ивашева В.В. Литература Великобритании XX в. / В.В. Ивашева. — М. Наука, 1984.- 518 с.
13. Ильин Е.Н. Герой нашего урока / Е.Н.Ильин. – М.: Просвещение, 1991. – 288 с.
14. Ісаєва О.О. Сучасний кабінет літератури: Яким йому бути? Типи кабінетів зарубіжної літературної літератури / О.О.Ісаєва // Всесвітня літ-ра та культура в навч. в навч. закладах України. – 2002. – №5. – С.8-13.
15. Кан-Калик В.А., Хазан В.И. Психолого-педагогические основы преподавания литературы в школе: Учеб. пособие для студ. пединститутов / В.А.Кан-Калик, В.И.Хазан. – М.: Просвещение, 1988. – 255 с.

16. Маранцман В.Г. Анализ литературного произведения и читательское восприятие школьников / В.Г.Маранцман. – Л.: Просвещение, 1974. – 196 с.
17. Медведев В.А. Изучение лирики в школе / В.А.Медведев. – М.: Просвещение, 1985. – 206 с.
18. Мифологический словарь / гл. ред. Е. М. Мелетинский. - М.: Изд-во политической литературы, 1990. - 890 с.
19. Молдавская Н.Д. Воспитание читателя в школе / Н.Д.Молдавская. – М.: Просвещение, 1988. – 234 с.
20. Молдавская Н.Д. Литературное развитие школьников в процессе обучения / Н.Д.Молдавская. – М.: Педагогика, 1976. – 244 с.
21. Наливайко Д.С. Зарубіжна література XIX ст.: Доба романтизму / Д.С.Наливайко, К.О.Шахова. – К.: Знання, 2001. – 389 с.
22. Ніколенко О.М. Поезія французького символізму. Шарль Бодлер, Поль Верлен, Артюр Рембо / О.М.Ніколенко. – Харків: Ранок, 2003. – 144 с.
23. Ніколенко О.М. Романтизм у поезії / О.М.Ніколенко. – Харків: Ранок, 2003. – 176 с.
24. Поиск новых путей: Из опыта работы / Сост. С.Н.Громцева. – М.: Просвещение, 1990. – 178 с.
25. Помазан І. О. Історія зарубіжної літератури XX століття / І. О. Помазан. – Х.: Вид-во НУА, 2010. – 256 с.
26. Проблемы анализа художественного произведения в школе / Отв. ред. О.Ю.Богданова. – М.: Просвещение, 1996. – 208 с.
27. Султанов Ю.І. У світі античної літератури / Ю.І. Султанов. – Харків: Ранок, 2003. – 112 с.
28. Токмань Г.Л. Методика викладання української літератури в старшій школі: Екзистенціально-діалогічна концепція / Г.Л.Токмань. – К.: Міленіум, 2002. – 302 с.
29. Урок литературы: Пособие для учителя / Сост. Т.С.Зепалова, Н.Я.Мещерякова. – М.: Просвещение, 1993. – 190 с.

4. Форма підсумкового контролю успішності навчання:

Спеціальність 6.020303 Філологія*. Мова і література (англійська), 6.020303 Філологія*. Мова і література (німецька).

1 семестр – залік

2 семестр – залік

3 семестр – екзамен

4 семестр – залік

5. Засоби діагностики успішності навчання: тестування, контрольні роботи, ведення читацьких щоденників.